UNIVERZITA KARLOVA

PRÁVNICKÁ FAKULTA

KATEDRA OBCHODNÍHO PRÁVA

SMĚNEČNÉ RUKOJEMSTVÍ

Diplomová práce

Zbyněk Tetour

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Daniel Patěk, PhD.

Akademický rok 2012/2013

Datum vypracování práce (datum uzavření rukopisu): 13. 11. 2012

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne….. Zbyněk Tetour

Obsah:

1. ÚVOD ... 3
2. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY SMĚNEČNÉHO RUKOJEMSTVÍ ... 5
2.1. Vývoj v kontextu práva mezinárodního ... 5
2.2. Exkurs k angloamerické úpravě směnečného rukojemství ... 8
2.3. Vývoj právní úpravy směnečného rukojemství na našem území ... 11
3. POJEM SMĚNEČNÉHO RUKOJEMSTVÍ A JEHO CHARAKTER ... 16
3.1. Aval – pojem a charakteristika ... 16
3.2. Kvalitativní a kvantitativní stránka avalu ... 18
3.3. Aval z hlediska způsobilosti účastníků ... 19
3.4. Specifika zajišťovací povahy směnečného rukojemství ... 22
4. NÁLEŽITOSTI RUKOJEMSKÉHO PROHLÁŠENÍ ... 26
4.1. Umístění rukojemského prohlášení ... 26
4.2. Forma rukojemského prohlášení ... 29
4.3. Obsah rukojemského prohlášení ... 32
4.4. Založení avalu z hlediska časového ... 39
5. POVAHA KAUZÁLNÍCH NÁMITEK VE SVĚTLE SMĚNEČNÉHO RUKOJEMSTVÍ 42
5.1. Námitky směnečné a nesměnečné (kauzální) ... 42
5.2. Uplatňování kauzálních námitek rukojmího ... 44
ZÁVĚR ... 48
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK ... 50
POUŽITÁ LITERATURA ... 50
Knižní díla: ... 50

Časopisecká díla 51

Elektronické prameny 52

Použitá judikatura 52

KLÍČOVÁ SLOVA 54
RESUME 55

1. Úvod

Ze zásady „Ignorantia legis neminem excusat“ vyplývá závěr, že neznalost právní normy na straně subjektů nemá vliv na posuzování jejich právního jednání. Zdálo by se, že princip, známý již z dob klasického římského práva, má jasný obsah a jeho uplatnění má pro takové subjekty předvídatelné důsledky. Předpoklad, že každý subjekt může a má znát platné právo, je však pouhou fikcí, která se střetává s častými změnami právní úpravy. V případě směnečného práva rozhodně nelze říci, že by směnečná úprava procházela neustálými změnami, je tomu snad právě naopak. Fiktivní předpoklad povědomí o právní úpravě však v případě směnky naráží na vysokou míru abstrakce směnečných norem, která klade nemalé nároky na právní povědomí účastníků směnečných vztahů. Premisa nastolená na začátku tak v případě směnečných vztahů nabírá relativní povahu a ještě více se rozostřuje ve světle institutu směnečného rukojemství, jehož zvláštní povahu jsem se rozhodl podrobněji rozebrat v této diplomové práci.

V první kapitole se zaměřím na genezi směnečného rukojemství v kontextu mezinárodní úpravy směnečného práva, pokusím se podrobněji popsat snahy o jeho unifikaci až do současnosti, přičemž upozorním právě na směnečné rukojemství jako jeden z faktorů, který tuto unifikaci blokuje. Dále provedu exkurs do angloamerické právní úpravy směnečných zajišťovacích prostředků, abych poukázal na jedinečnost avalu v právním systému ženevském. Tuto kapitolu poté uzavřu stručným popisem vývoje právní úpravy směnečného rukojemství na našem území, a to od prvních zmínek až po současnost.

Následující kapitola bude věnována nejprve obecné charakteristice pojmu aval, poté provedu stručný popis povahy závazků ze směnečného rukojemství a dále se zaměřím na podmínky způsobilosti osob, které mají závazky ze směnečného rukojemství převzít. Nakonec se pokusím vystihnout specifickou zajišťovací povahu avalu v porovnání s obecnými zajišťovacími prostředky, která se projevuje v otázkách akcesority a subsidiarity.

V další části práce se pokusím vystihnout problematiku jednotlivých náležitostí

rukojemského prohlášení z hlediska umístění, formálních náležitostí a také obsahové stránky. Kvůli sporným situacím, které vyplývají z umístění rukojemského prohlášení na blankosměnku, neopomenu ani časové hledisko.

Poslední kapitolu jsem se rozhodl věnovat bližšímu pohledu na možnosti námitkové obrany avalistů proti nárokům směnečných věřitelů, s důrazem na palčivou problematiku uplatňování námitek kauzálních.

Do textu práce se pokusím průběžně integrovat teoretické vnímání jednotlivých problémů, a to i z pohledu starších autorů, jejichž připomínky jsou vzhledem k relativní neměnnosti právní úpravy stále aktuální. Neopomenu v těchto případech ani nazírání judikatury, která má na problematiku institutu směnečného rukojemství značný dopad.

2. Vývoj právní úpravy směnečného rukojemství

2.1. Vývoj v kontextu práva mezinárodního

Původ směnky a cenných papírů jako takových nelze jednoznačně určit. Někteří autoři spatřují předchůdce směnky již v římských listinách sepisovaných před notářem a svědky, jiní naopak tvrdí, že římskému právu nebyla směnka ani jiné cenné papíry vůbec známé.[1] Všeobecně se má za to, že listiny podobné dnešním směnkám se poprvé objevily ve 12. století v severní Itálii. Jednalo se o obchodní instrumenty, které nahrazovaly hotovost kupcům, kteří cestovali za obchodem do cizích měst. Důvodem jejich vzniku byla jednak měnová roztříštěnost jednotlivých městských republik, ale také značné riziko, kterému se vystavoval každý obchodník, který cestoval do ciziny s hotovými penězi. Kupec tak namísto hotovosti obdržel od svého bankéře příslib, že v platebním místě zaplatí určenou částku přímo obchodníkovi nebo na jeho řad.[2] Tak byly položeny základy směnkám vlastním. Zárodky směnky cizí, jejíž podstatou je příkaz výstavce k vyplacení určité částky, se objevily až na přelomu 13. a 14. století. Její potřeba vyvstala zřejmě ze skutečnosti, že bankéři neměli své pobočky v každém obchodním místě a museli tak využít služeb některého ze svých obchodních partnerů, který mohl směnku v příslušném městě proplatit. Bankéři tak ke směnce vydávali zvláštní doprovodnou listinu, kde vyzývali svůj protějšek k výplatě částky, která byla na směnce uvedena. Tento postup se ukázal být efektivní a jeho využívání se rozmohlo natolik, že směnka vlastní byla postupně vytlačena do pozadí.[3]

Směnečné právo původně vznikalo jako místní zvykové právo. První písemné směnečné řády pak začaly vznikat v průběhu 14. století. Směnečné právo se utvářelo samostatně v rámci jednotlivých obchodních center a vyznačovalo se tak značnou

---

[1] , Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6., přepracované a dop. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-402-5, s. 4.

[2] Tuto funkci dnes plní cestovní šeky.

[3] KOTÁSEK, Josef et al. *Kurs obchodního práva: právo cenných papírů*. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xxviii, Právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-454-7. s. 163.

roztříštěností. Tento stav postupně vyústil ve snahy o jeho unifikaci. Prvním významnějším pokusem byla konference v Lipsku v roce 1847, jejímž cílem bylo sjednotit místní směnečné právo na území tehdejšího Německa.[4] Jejím výsledkem byl návrh jednotného směnečného řádu[5], který se později stal předlohou rakouské právní úpravy a ovlivnil i jiné právní úpravy. Tento předpis upravoval rovněž institut směnečného rukojemství. Další pokusy o unifikaci, tentokrát již na celosvětové úrovni, proběhly koncem 19. a začátkem 20. století. Těmi nejvýznamnějšími byly konference v Haagu v roce 1910 a 1912, kde byl vypracován koncept *Jednotného směnečného řádu* včetně návrhu mezinárodní smlouvy, která zavazovala k jeho zavedení. Vypuknutí první světové války však tyto snahy zcela zastínilo a pokus o unifikaci v podobě Jednotného směnečného řádu tak nakonec nebyl úspěšný.

Úspěch přinesl až rok 1930, kdy se konala tzv. *Ženevská konference*, jež znamenala přelom v pokusech o sjednocení směnečného práva. Tato konference byla svolána z popudu Společnosti národů a účastnilo se jí celkem 31 států včetně tehdejší Československé republiky. Svou činností chtěla navázat na činnost výše zmíněných konferencí v Haagu. Výsledkem bylo přijetí tří mezinárodních úmluv – *Úmluvy o jednotném směnečném zákoně*[6]*, Úmluvy o střetech zákonů*[7] *a Úmluvy o směnečných poplatcích*[8]. Nejvýznamnější z nich je Úmluva o jednotném směnečném zákoně, jejíž přílohy tvoří *Jednotný směnečný zákon*, jehož obsah měl být převzat do vnitrostátních právních řádů všech signatářů úmluvy, a výhrady, které smluvním stranám v určitých případech dovolují se od tohoto zákona odchýlit. Jednotný směnečný zákon však neupravoval veškeré otázky týkající se směnek. Ohledně některých z nich totiž na konferenci nebyla nalezena shoda a musely být tudíž ponechány mimo působnost této úmluvy. Co se týče institutu směnečného rukojemství, úmluva obsahovala úpravu

[4] Koncem 19. století bylo na území tehdejšího Německa v platnosti více jak 50 směnečných řádů.

[5] Allgemeine Deutsche Wechselordnung

[6] Convention providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes

[7] Convention for the Settlement of Certain Conflicts of Laws in connection with Bills of Exchange and Promissory Notes

[8] Convention on the Stamp Laws in connection with Bills of Exchange and Promissory Notes

v podobě čl. 30 až 32 Jednotného směnečného zákona, která se v mnohém shoduje s aktuálně platnou českou právní úpravou (viz níže). Druhá z úmluv, Úmluva o střetech zákonů, obsahovala kolizní normy upravující pravidla pro řešení střetů směnečných právních předpisů jednotlivých smluvních stran. Úmluva o směnečných poplatcích pak řešila některé otázky týkající se poplatků v oblasti směnečného práva. Úmluvu o jednotném směnečném zákoně zpočátku podepsalo celkem 26 států a 19 z nich ji později také ratifikovalo. Další státy podepsaly úmluvy později.[9] Mezi původními signatáři byla také Československá republika, která však úmluvy nikdy neratifikovala. České směnečné právo však i přesto z obsahu těchto úmluv z velké části vychází.

Ženevskou konferencí vznikl tzv. *ženevský směnečný okruh*[10], který zahrnuje státy, jejichž směnečné právo vychází z obsahu jednotného směnečného zákona, a to i přesto, že nejsou signatáři úmluv nebo úmluvy podepsaly, avšak neratifikovaly, a tudíž jimi nejsou formálně vázány. Mimo tento okruh stojí státy, které jsou součástí anglo-amerického právního systému. Důvodem jsou odlišnosti v pojetí práva v rámci kontinentálního a anglo-amerického právního systému, z nichž pramení neochota těchto států akceptovat formální kontinentální úpravu, která se v mnohém s anglo-americkým pojetím rozchází.[11] Tyto země tak tvoří samostatný okruh států, jejichž směnečné právo vychází zejména z anglického *Bills of Exchange Act* z roku 1882[12] a amerického *Uniform Commercial Code*.

I přesto, že řada států úmluvy nepodepsalo, nebo je podepsalo, avšak neratifikovalo, dají se snahy o unifikaci v podobě Ženevské konference označit za

---

[9] Úmluvy podepsaly např. tyto státy: Albánie, Belgie, Bulharsko, Brazílie, Dánsko, Finsko, Francie, Indonésie, Island, Itálie, Japonsko, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Nizozemí, Norsko, Peru, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, tehdejší SSSR, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko a další.

[10] KOTÁSEK, Josef et al. *Kurs obchodního práva: právo cenných papírů*. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xxviii, 419 s. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-454-7. s. 166.

[11] Velká Británie podepsala pouze třetí z úmluv, Spojené státy americké žádnou.

[12] Bills of Exchange Act 1882. Dostupný z: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/45-46/61.

úspěch. Tato konference sice nedosáhla jednotné směnečné úpravy na mezinárodní úrovni, avšak významně přispěla k harmonizaci právní úpravy směnek ve státech, které jsou součástí kontinentálního právního systému.

Zatím poslední pokus o unifikaci směnečného práva pochází z iniciativy Komise OSN pro mezinárodní obchodní právo (UNCITRAL), která si vytyčila za cíl vytvořit směnečná pravidla, která budou přijatelná jak pro země kontinentálního právního systému, tak pro země anglo-amerického právního systému. Výsledkem byl *návrh Úmluvy OSN o mezinárodních směnkách*[13], jež byl předložen na jednání Valného shromáždění OSN v roce 1988, které ji doporučilo všem státům k přijetí. Text této úmluvy vychází primárně z výše zmíněného *Uniform Commercial Code* a celkově je tak více nakloněna anglo-americkému pojetí směnečného práva. Účelem nově vytvořených pravidel nebylo nahradit stávající směnečné úpravy, ale poskytnout jakousi alternativu, kterou by bylo možné si zvolit při vystavování mezinárodní směnky jako právo rozhodné. Ani tato úmluva však nedokázala překonat rozdíly mezi kontinentálním a anglo-americkým směnečným právem a nenalezla tedy ani příliš velkou podporu. Úmluva tak prozatím nevstoupila v platnost a existují pochybnosti, zda v platnost vůbec kdy vstoupí.[14] Také úmluva UNCITRAL obsahuje úpravu směnečného rukojemství, a to v čl. 46 až 48. Tato úprava se v mnohém shoduje s ženevským pojetím v podobě Jednotného směnečného zákona, v mnohém se však také liší. Tyto odlišnosti jsou způsobeny především snahami o nalezení kompromisu s anglo-americkým pojetím.

2.2. *Exkurs k angloamerické úpravě směnečného rukojemství*

Jak bylo zmíněno výše, po rozsáhlých pokusech o unifikaci směnečného práva ve 30. letech 20. století vznikla v Evropě ucelená soustava kontinentálního směnečného

[13] United Nations Convention on International Bills of Exchange and International Promissory Notes. Dostupná z: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/payments/billsnotes/X_12_e.pdf.

[14] Prozatím nebylo dosaženo dostatečného počtu států, které by ji ratifikovaly, aby mohla vstoupit platnost.

práva – tzv. ženevský směnečný okruh. Stranou těchto pokusů však, tak jako v mnoha jiných případech, zůstaly stát země anglo-amerického právního systému. První ucelenou normativní podobu směnečného práva ve Velké Británii přinesl dodnes platný *Bills of Exchange Act*[15] (Chalmersův zákon) v roce 1882, ve Spojených státech amerických je pak právní úprava směnečného práva reprezentována 3. článkem amerického obchodního zákoníku *Uniform Commercial Code*, který upravuje všechny komerční papíry, tedy i směnky. Americká právní úprava směnek vychází z principů britské směnečné úpravy a nevyznačuje se mnoha zásadními rozdíly. Od té ženevské se však obě dvě tyto úpravy v mnoha ohledech liší. Vzhledem k tématu práce zaměřím svou pozornost na institut směnečného rukojemství.

Směnečné rukojemství je specifickým institutem charakteristickým pro ženevský směnečný systém. Anglo-americký směnečný systém totiž tento institut vůbec nezná a problém směnečného ručení řeší využíváním dvou zcela odlišných institutů – *spoluakceptu* a *záruky*. Rozdíl mezi ženevským (kontinentálním) pojetím a anglo-americkým pojetím spočívá především v tom, že v případě směnečného rukojemství se jedná o abstraktní ručitelský závazek nezávislý na závazku původního dlužníka, zatímco v případě spoluakceptu a ručení je abstraktnost ručitelského závazku výrazně oslabena a tento závazek do určité míry závisí na závazku původního dlužníka.

Role spoluakceptanta spočívá v tom, že směnečný věřitel má místo jednoho přímého dlužníka dva nebo více přímých dlužníků (akceptantů), přičemž na každém z nich může požadovat zaplacení celé směnečné sumy nebo její části. Nevýhodou pro takového věřitele však může být, že spoluakceptant má k dispozici stejné námitky jako přímý dlužník či jiný spoluakceptant a na rozdíl od avala podle ženevského směnečného systému se může vůči věřiteli účinněji bránit. Aval totiž nemá k dispozici námitky, které

[15] Bills of Exchange Act 1882. Dostupný z: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/45-46/61.

má k dispozici dlužník a v případě insolvence dlužníka tak na sebe přebírá značné riziko.[16]

Spoluakceptantem se může stát kdokoli a může se tak stát kdykoli v průběhu existence směnečného závazku. Tento závazek není založen na principu subsidiarity a směnečný věřitel se tak může domáhat zaplacení celé směnečné sumy nebo její části přímo na spoluakceptantovi či spoluakceptantech, aniž by musel nejprve oslovit původního dlužníka. V případě, že jeden spoluakceptant směnečnou sumu uhradí v celé její výši, může se domáhat zaplacení poměrné části této částky na ostatních spoluakceptantech.

Bližším institutem ke směnečnému rukojemství je institut ručení *(surety)*, který spočívá v zaručení se, že směnka bude zaplacena, resp. že závazek vyplývající ze směnky bude splněn. Ručení poskytuje třetí osoba *(accomodation party)*, která připojí svůj podpis k některému směnečnému dlužníkovi a získá tak jeho postavení. Tato osoba tak může být směnečným věřitelem žalována stejně jako původní směnečný dlužník.[17] Ručitel může vůči věřiteli uplatnit veškeré námitky, které může vůči němu uplatnit osoba, za kterou se zaručil. Zánikem původního závazku závazek ručitele zaniká (princip akcesority). Ručení je možno poskytnout jak za výstavce směnky vlastní, tak za výstavce směnky cizí, ale také za směnečníka či indosanta. Může mít podobu vyznačení na směnce, smlouvy stojící mimo směnku, případně jednostranného slibu poskytnutého ručitelem.

Na rozdíl od spoluakceptu je ručení založeno na principu subsidiarity. Směnečný věřitel by se tak měl nejprve domáhat splnění směnečného závazku na osobě, za kterou bylo poskytnuto ručení a až v případě, že tato osoba odmítne svůj závazek splnit, má právo se obrátit na osobu ručitele. Z tohoto pravidla však existuje výjimka, a to v podobě přímého ručení. O přímé ručení jde v případě, že ručitel výslovně prohlásí, že

---

[16] ZAPLETAL, Pavel. *Srovnání právní úpravy směnek v ženevském a anglosaském právu.* Právní rozhledy. Praha: C. H. Beck, 1999, č. 11, s. 615.

[17] Tamtéž, s. 615.

může být plnění požadováno přímo na něm, aniž by se věřitel musel nejprve obrátit na osobu dlužníka, za kterého ručí. Tento projev vůle zaznamenává ručitel přímo na směnku doložkou *„payment guaranteed“*. V opačném případě se jedná o tzv. ručení podpůrné a na směnku se vyznačuje doložka *„collection guaranteed“*. Ručitel, který podepisuje směnku s úmyslem jejího zaplacení, se označuje termínem *guarantor*.

2.3. Vývoj právní úpravy směnečného rukojemství na našem území

Z historických zmínek je patrné, že rukojemství má i na české půdě dlouhou historii. Například v životopise Jana Žižky z Trocnova, který sepsal první rektor České univerzity Václav Vladivoj Tomek, se objevuje hned několikrát: *„…Swědčí o něm listina daná dne 23 Června roku 1419, zápis totiž, kterým Petr z Daudleb co jistec a Swatomír z Daudleb seděním w Hůrce, Hroch z Daudleb seděním w Cipíně a Jan ze Sedlce co rukojmí jeho w dluhu 32 kop grošů zawazují a postupují jemu platy roční w Jedowařích a Stráškowicích.“*[18] Tento životopisec zmiňuje i směnku přímo podepsanou samotným Žižkou, která je dnes uložena ve státním archivu v Českých Budějovicích, ta je z roku 1378: „*Dne 3 Dubna toho roku byl w Krumlowě swědkem zemanu Mikuláši Plachtowi z Boršowa (asi tři čtwrti míle od Budějowic) při zapsání wěna manželce jeho, a dne 10 Července téhož roku zapsal se spolu s blízský sausedem swým Janem z Mysletína co rukojmí Jaroslawa z Kropné we dluhu tří kop a 10 grošů dwěma Židowkám Budějowickým.“*[19] Na rozdíl od ostatních životopisců se však Tomek domnívá, že rukojmím nebyl Žižka sám, nýbrž jeho otec. Ve svém názoru je ale osamocen, ostatní historici se přiklánějí k tomu, že rukojmím byl Jan Žižka z Trocnova a od tohoto dokumentu odvozují také pravděpodobný rok jeho narození. Z pohledu historie práva je existence tohoto dokumentu významná, neboť má všechny znaky

[18]TOMEK, Wladiwoj Wácslaw. *Jan Žižka*. Praha. Nakladatel J. OTTO knihtiskárna, 1879. s. 13

[19] Tamtéž s. 2 a 3

směnky vlastní a od směnky podle současného práva ho odlišuje zejména fakt, že se v textu nenachází sám výraz „směnka“. [20]

V dobách Jana Žižky a ještě dlouho po něm bylo směnečné právo právem obyčejovým. První písemná právní úprava dotýkající se našeho území vznikla roku 1651. Směnečný řád, určený pro místní kupce a cechy, byl tehdy vydán městskou radou ve slezské Vratislavi. Roku 1672 a 1712 tamtéž, byly vydány směnečné patenty. Druhý z nich pak byl i podkladem pro směnečný řád – tzv. císařský reskript, vydaný 10. 9. 1717. Ten už platil pro Dolní Rakousy. Dále pak roku 1738 pro Slezsko.

Na konci roku 1740 vtrhla do Slezska pruská vojska. Po prohraných bitvách byl pak 28. července 1742 uzavřen tzv. Berlínský mír, na jehož základě se Rakousko vzdalo Dolního a Horního Slezska. Tím pádem slezské normy neměly na území Čech a Moravy žádný vliv. Následně tedy roku 1763 bylo směnečné právo upraveno patentem Marie Terezie. Tímto patentem byly současně ustanoveny v Praze, Brně a Opavě směnečné a obchodní soudy.[21]

Politická rozdrobenost střední Evropy měla negativní vliv na mezinárodní směnečný obchod. V první polovině devatenáctého století platilo současně v zemích tehdejšího německého Bundu na padesát různých norem. Snaha o sjednocení vyvrcholila v roce 1847 konferencí v Lipsku, které se účastnila většina německých států a Rakousko. Zde se zástupci usnesli dle pruského návrhu na osnově směnečného řádu, podle které pak jednotlivé zúčastněné země přijaly své vlastní úpravy. Na našem území se tak stalo 1. května 1850, kdy vešel v platnost císařský patent – obecný řád směnečný - podepsaný 25. ledna téhož roku Františkem Josefem I. Zde čl. 7 upravoval akcesorickou povahu rukojemství vůči směnce, jako abstraktnímu cennému papíru:

[20] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6., přepracované a dop. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, 642 s. ISBN 978-80-7400-402-5. s. 7

[21] Tamtéž s. 8

„Ze spisu, kterému se ne dostává některé z podstatných náležitostí směnečních (čl. 4), nevzchází nižádný závazek směnečný. Taktéž nemají prohlášení k takovému spisu připojená (rubopis, přijmutí, rukojemství) nižádné směneční platnosti.“

Dále pak je upraveno právo věřitele požadovat směnečné plnění po kterémkoliv ze směnečných dlužníků, a to v jakémkoliv pořadí, v čl. 81:

„Směnečný závazek vztahuje se na vydatele, příjemce a indosovatele směnky, jakož i na každého, kdo spolupodepsal směnku, přepis směnky, akceptaci nebo indosaci, a to i tehdá, když se při tom jmenoval toliko rukojmím (per aval).

Povinnost osob těchto vztahuje se na všechno, čehož pohledávati může majitel směnky pro nevyplnění závazku směnečního.

Majitel směnky držeti se může, co se týče celé jeho pohledanosti, jednotlivých osob; na jeho vůli záleží, na koho ze směnečních povinníků se chce nejdříve táhnouti.“

Císařský patent byl několikrát novelizován, kromě jiného tzv norimberskými novelami v roce 1858, přežil monarchii a zákonem z 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého byl recipován.[22] Platil však jen na území Čech, Moravy a Slezska. Na ostatním území byla nadále v platnosti právní úprava uherská, tedy směnečný zákon z roku 1876.[23]

Tento právní dualismus byl ukončen, když senát Národního shromáždění 12. května 1927 schválil návrh nového směnečného zákona a ten byl následně 13. prosince 1927 přijat jako zákon směnečný č. 1/1928 Sb. Zde je úprava směnečného rukojemství následující:

---

[22] HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: podle všeobecného směnečného řádu*. Praha: Všehrd, 1926. Publikace Všehrdu; č. 33. s. 12 a 13.

[23] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6., přepracované a dop. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-402-5. s. 9

“ § 62.

(1) Plnění směnečné může býti zaručeno směnečným rukojemstvím.

(2) Rukojemství musí býti psáno na směnce nebo na listu se směnkou spojeném a vyjádřeno slovy "jako rukojmí" nebo jinou doložkou téhož významu; toto prohlášení směnečného rukojmího musí býti jím podepsáno.

(3) Nebylo-li poznamenáno výslovně, za koho bylo rukojemství převzato, platí, že se tak stalo za příjemce a, nebyla-li směnka ještě přijata, za výstavce.

§ 63.

Směnečný rukojmí je zavázán stejně jako tem, za nějž se zaručil. Jeho závazek je platný také tehdy, je-li závazek toho, za nějž se zaručil, neplatný z jiných důvodů než pro vadu formy.

§ 64.

Opominutí směnečných úkonů, nutných k zachování práv proti směnečným předchůdcům po případě proti příjemci, má za následek ztrátu práv také proti jejich směnečným rukojmím.

§ 65.

Vyplatil-li rukojmí směnku, nabývá směnečného práva proti tomu, za koho platil. Proti ostatním směnečným dlužníkům přísluší mu směnečné právo jen, pokud by bylo placením vzešlo tomu, za nějž se zaručil. „[24]

Téhož roku byly zákonem č. 48/1928 Sb. upraveny také směnečné poplatky. V návaznosti na situaci ohledně absence ratifikace ženevských úmluv nebylo ani ženevské právo v tehdejší legislativě žádným způsobem zohledněno a to po celou dobu trvání první republiky navzdory tomu, že tehdejší Československo v roce 1930 všechny tři úmluvy podepsalo. Jedním z argumentů bylo, že tato norma byla velmi kvalitní.

[24] 1038. Usnesení senátu Národního shromáždění republiky Československé o vládním návrhu (tisk sen. 333 a 399) směnečného zákona.ttp://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t1038_01.htm

Tento stav trval do 19. prosince 1940, kdy protektorátní vláda nařízením č. 111/1941 Sb. zavedla Jednotný směnečný řád pro Čechy a Moravu. Toto nařízení vycházelo ze říšského zákona z roku 1934. Zde došlo k inkorporaci ženevského Jednotného směnečného zákona. Za zmínku stojí, že z německého práva k nám tak pronikly pro naše území netradiční instituty, a to protestace přímo na směnečné listině a poštovní protest.[25]

Po skončení války jedním z Benešových dekretů, konkrétně dekretem prezidenta republiky o obnovení právního pořádku, dne 3. srpna 1944 (publikováno pod. č. 30/1945 Sb) byly vráceny v platnost prvorepublikové normy jako ty, které „*pocházejí ze svobodné vůle lidu"* v článku 1. Článek 2 tamtéž, však připouští, že:

„*Z vůle československé zákonodárné moci jest na zcela přechodnou dobu i nadále používati z předpisů, uvedených v odstavci 2 článku 1, těch, které se nepříčí svým obsahem znění nebo demokratickým zásadám československé ústavy"*.

Vzhledem k tomu, že nařízení č. 111/1941 Sb. nebylo v rozporu s československou ústavou, mohlo být aplikováno, a v praxi se tak i dělo. Tuto situaci, stejně tak jako přetrvávající právní dualismus a nejednoznačnou situaci ohledně platnosti zák. č. 1/1928, za současného zachování ženevské směnečněprávní příslušnosti, vyřešil nový zákon směnečný č. 191/1950 Sb.,zákon směnečný a šekový, který je platný až do současnosti neboť ústavním zákonem České národní rady č. 4/1992 Sb. čl. 1 odst. 1 byl integrován do právního řádu České republiky.[26]

[25] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6., přepracované a dop. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-402-5. s. 10

[26] Tamtéž.

3. Pojem směnečného rukojemství a jeho charakter

3.1. Aval – pojem a charakteristika

K původu slova aval jsou různá vysvětlení, ať již pochází od italského „a valle“, tedy „v údolí“, kvůli psaní rukojemské doložky na dolním okraji směnky nebo od francouzského „á valoir“, které je ekvivalentem českého slova „zajistit“ a slouží k vyjádření posílení jiného směnečného závazku. Dále se můžeme setkat s přirovnáním k latinskému „vallatus“ nebo langobardskému „wadiatio“, jako dobovému označení pro „zavázání se“, či dokonce k arabskému termínu „hawala“, který dodnes označuje zvláštní arabský systém převodu peněz a závazků s původem v 8. století n. l.[27]

Směnečné rukojemství neboli aval, lze příkře definovat jako právní závazkový vztah, jehož účelem je zajištění existujících směnečných závazků. Tato definice ovšem není zcela přiléhavá, neboť neakcentuje onu zvláštní povahu rukojemství jako čistě směnečněprávního prostředku a nevymezuje ho tedy vůči jiným zajišťovacím institutům obecněprávní povahy. Švamberg je ve své definici důslednější: „*Aval je zvláštní směnečná forma rukojemského závazku. Jeho podstata záleží v tom, že aval zaručuje směnečné plnění svérázným směnečným způsobem, kdežto obecnoprávní nebo obchodněprávní rukojmí je zaručuje pouze nesměnečným způsobem*.“[28] Rozlišuje tedy dvě základní formy utvrzení směnečných práv a závazků, a to způsoby směnečněprávní a způsoby obecnoprávní, které stojí mimo směnku. Toto vymezení mnohem lépe vystihuje podstatu avalu jako úpravy sui generis, jehož předpoklady a dopad na směnečné vztahy se výlučně řídí ustanoveními směnečného práva a pro něž ani subsidiárně neplatí předpisy práva občanského nebo obchodního. To ovšem zároveň

[27] ŠVAMBERG, Gustav. *Naše jednotné směnečné právo: systematický výklad nového směnečného práva vydaného vl. nař. č. 111/41 a 112/41 Sb. za účelem zavedení směnečných úmluv ženevských*. Praha: V. Palásek a Frant. Kraus, 1941. s. 121-122

[28] ŠVAMBERG, Gustav. *Naše jednotné směnečné právo: systematický výklad nového směnečného práva vydaného vl. nař. č. 111/41 a 112/41 Sb. za účelem zavedení směnečných úmluv ženevských*. Praha: V. Palásek a Frant. Kraus, 1941. s. 122

neznamená, že touto úpravou má být možnost užití jiné obecněprávní formy zajištění vyloučena. Jiní autoři[29] od těchto dvou základních forem rukojemství zřetelněji oddělili rukojemství zastřené (fideiussio palliata), což je vlastně také „svérázný směnečný způsob“ zajištění směnečného plnění, dříve hojně používaný. Je patrně důsledkem obavy primárních dlužníků, že směnečné rukojemství může mít v praxi nežádoucí efekt, spočívající ve vyvolání pochybností věřitelů o důvěryhodnosti a bonitě toho, za koho má být přejato. Pro posílení jistoty se proto sice použije směnečný způsob záruky, avšak zamýšlený aval se na směnku podepíše jako jiný směnečný dlužník, obvykle jako spoluakceptant, spoluvýstavce nebo indosant. Dovolím si konstatovat, že tato praxe je u nás v současné době spíše neobvyklá, protože obzvláště profesionální věřitelé ze zajišťovacích směnek si velmi dobře uvědomují zvláštní postavení avalisty, spočívající v jeho relativně nevýhodném postavení, týkajícím se zejména uplatňování kauzálních námitek, o čemž se blíže zmíním v závěrečné kapitole práce. Při porovnání s Německem, kde se aval ve směnečných vztazích používá zřídka, nebo s Anglií, jejíž právní úprava pro změnu tento institut nezná vůbec, je u nás instrumentem velmi oblíbeným, o čemž svědčí podoba běžně dostupných formulářů směnky vlastní, které většinou jaksi automaticky počítají s tím, že se na levou stranu bude podepisovat aval.[30]

Na tomto místě je ještě třeba upozornit na dřívější rozdílné pojmosloví, kdy bylo označení „rukojemství“ používáno i v kontextu dnešního občanskoprávního či obchodněprávního ručení (terminologii změnily až socialistické kodexy).[31] Domnívám se, že ačkoliv současné rozdílné jazykové vyjádření může budoucí účastníky směnečných vztahů varovat před specifickými vztahy, do kterých vstupují, těžko samo o sobě odvrátí mnohdy nezamýšlené důsledky převzetí rukojemských závazků na straně avalistů. S názorem Nejvyššího soudu, který mimo jiné vyslovil, že samotný výraz

---

[29] Např. ROUČEK, František, ed. *Jednotný směnečný řád (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č. 111 Sb. z. a n)*. Praha: Českomoravský Kompas, 1941. viii, 391 s. Komentované zákony; [sv.] 58. s. 186; nebo SMITEK, Josef, ed. a ŠTĚPINA, Jaroslav, ed. *Jednotný směnečný řád: (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č.- 111/41 Sb.)*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1941. s. 217

[30] KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství.* Právní rozhledy, 2000, č. 4. s. 139

[31] Nejprve Zákon č. 101/1963 Sb., zákoník mezinárodního obchodu, poté i současný občanský zákoník.

směnka na listině má alarmující význam a každý, kdo takovou listinu podepíše, si musí být vědom toho, že přebírá směnečný závazek,[32] se lze ztotožnit v otázce povědomí o závažnosti podpisu směnky, polemizovat je však možno o předvídatelnosti ztížených možností obrany z pozice avalistů, zejména ve smyslu kauzálních námitek. O odlišnostech směnečného rukojemství a obecného ručení se podrobněji zmíním níže.

3.2. Kvalitativní a kvantitativní stránka avalu

Pravidelnými účastníky závazkového vztahu ze směnečného rukojemství jsou aval (jinak také avalista nebo směnečný rukojmí) a avalát. Avalem je ten, kdo na sebe přejímá závazek směnečného rukojemství. Je to obvykle vnější subjekt, který ještě není směnečně zavázán, avšak ustanovení čl. I § 30 odst. 2 ZSŠ připouští, že zajištění může poskytnout i osoba, která se již na směnku podepsala (např. jeden z předchozích indosantů za směnečníka). Avalátem, tedy subjektem, za nějž se přejímá ručení, může být každý směnečný dlužník. Pojmově tedy není možné převzít rukojemský závazek za toho, kdo takovým dlužníkem není (typicky např. směnečník, který neprovedl akcept směnky). Z povahy věci dále plyne, že avalem nemůže být osoba shodná se směnečným dlužníkem, jehož placení má směnečné rukojemství zajistit. Nic naopak nebrání tomu, aby rukojmí avaloval za více osob a stejně tak i několik osob najednou může převzít rukojemství za jednoho směnečného dlužníka. Pokud směnečný rukojmí směnku zaplatí, nabývá práv ze směnky proti avalátovi, a proti všem, kteří jsou avalátovi směnečně zavázáni.

Charakteristickým znakem směnečným závazků je jejich bezpodmínečnost. Není tedy možné jakékoliv podmínění směnečného rukojemství, a to pod sankcí neplatnosti. Je pouze připuštěna možnost kvantitativního omezení rukojemského závazku. Rozsah závazku avalisty vychází z rozsahu závazku avaláta, přičemž jeho maximálním limitem je právě rozsah avalátova závazku. V rámci tohoto limitu však může avalista rozsah

[32] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 1261/2004

svého rukojemského závazku omezit, toto omezení je v jeho plné dispozici. Zaplacení směnky tak může být rukojemstvím zaručeno pro celý směnečný peníz nebo pro jeho část. Jak je patrné, toto omezení je možné pouze z hlediska směnečné sumy, tedy kvantitativně, kvalitativní stránka jeho závazku je neomezitelná. Může spočívat v omezení nominální výše směnečné sumy nebo v limitaci či vyloučení povinnosti platit úroky. Naopak rozšíření rozsahu závazku rukojmího možné není, vždy musí být respektována hranice daná rozsahem závazku toho, za koho rukojemství přebírá. Pokud takovému rozšíření přesto dojde, nemá to vliv na platnost rukojemského prohlášení, takový aval bude mít stejné směnečněprávní účinky jako směnečné rukojemství nemodifikované.[33]

3.3. Aval z hlediska způsobilosti účastníků

Aby účastníci závazkových vztahů ze směnečného rukojemství mohli svými právními úkony nabývat subjektivní práva a povinnosti, tedy svými směnečnými úkony uzavírat závazky ze směnečného rukojemství, musí splňovat podmínky, které jim ukládá zákon. Zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb. (v textu dále jen „ZSŠ“) neobsahuje přímou úpravu směnečné způsobilosti, avšak čl. I § 91 odst. 1 ZSŠ určuje, že způsobilost osoby směnečně se zavazovat, se řídí právem státu, jehož je příslušníkem. Dle čl. III § 1 ZSŠ se může směnečně zavazovat každý, kdo má obecnou způsobilost k právním úkonům. Pokud se tedy na základě zásady personality uplatní český právní řád, použije se obecná úprava způsobilosti v občanském právu.

Není pochyb, že tyto osoby musí být nadány způsobilostí k právům a povinnostem, tedy právní subjektivitou,[34] která u fyzických osob vzniká narozením a

[33] CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006, 623 s. Zákony - komentáře (Linde). ISBN 80-720-1570-2. s. 260

[34] Nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb., dále jen NOZ) zavedl pojem „právní osobnost“ – viz § 15 NOZ

právnické osoby jí nabývají okamžikem jejich vzniku. Dále je nezbytné, aby tyto subjekty disponovaly způsobilostí k právním úkonům.[35] Této způsobilosti nabývají fyzické osoby v plném rozsahu dosažením zletilosti, tedy dovršením osmnáctého roku věku. Zde je třeba poznamenat, že i po dosažení zletilosti může u fyzické osoby dojít k jejímu omezení nebo zbavení, v takovém případě by se tato osoba nemohla směnečně zavazovat.[36] Lze tedy uzavřít, že směnečná způsobilost se kryje s plnou způsobilostí k právním úkonům. Absence způsobilosti k právním úkonům u fyzické osoby však může být zhojena zákonným zástupcem, který však musí respektovat omezení při správě majetku zastoupeného, jenž neslouží k podnikání. V takovém případě by bylo nezbytné k převzetí směnečného závazku za zastoupeného schválení soudu. U právnických osob dochází k nabytí způsobilosti k právním úkonům (a tedy i směnečné způsobilosti) opět jejich vznikem. Nutno doplnit, že i směnečné jednání po založení právnické osoby a před jejím vznikem musí být považováno za znak její směnečné způsobilosti, jestliže je po jejím vzniku dojde ke schválení závaznosti tohoto jednání. I při směnečněprávních úkonech jedná v plném rozsahu jménem právnické osoby statutární orgán. Vždy tedy mohou směnečné rukojemství založit osoby, které statutární orgán tvoří. Za fyzickou i právnickou osobu bude moci avalovat rovněž prokurista. Právnickou osobu za splnění dalších zákonných podmínek směnečně zavážou i její pracovníci nebo členové, podnikatele pak zavazují i osoby uvedené v § 15 Obchodního zákoníku.[37]

Nelze také vyloučit, aby se fyzické i právnické osoby nechaly při uzavírání závazku ze směnečného rukojemství zastoupit na základě dohody o plné moci. S ohledem na zásadu formálnosti směnečných úkonů je třeba požadovat, aby byla tato plná moc vyhotovena písemně, tento požadavek vyplývá explicitně z čl. III § 3 odst. 2 ZSŠ. Třetí odstavec tohoto ustanovení zároveň klade podmínku notářského zápisu plné moci pro osoby slepé, hluchoněmé, hluché, které nedovedou číst, a němé, které

[35] NOZ používá termín „svéprávnost“ – viz § 30 a § 118 NOZ

[36] KOPÁČ, Ludvík. Směnky a směnečné právo: směnečný zákon s komentářem a úvodem do směnečného práva). Praha: Prospektrum, 1992. ISBN 80-854-3143-2. s. 30

[37] V nové kodifikaci jsou tyto osoby uvedeny v § 430 NOZ

nedovedou psát. Směnečný a šekový zákon jinak komplexně institut zmocnění neupravuje, opět se tedy použije obecná úprava zastupování na základě plné moci.

Zmocnění jako takové není směnečněprávní úkon, na směnce tedy plná moc přímo být vyznačena nemusí. I přes zjevnou nepraktičnost však Kovařík zvažuje její vyznačení přímo na směnce, kvůli jasnosti a zřetelnosti alespoň doporučuje její spojení se směnečnou listinou, aby každý majitel měl jistotu o podpisech na směnce.[38] Podle čl. III § 3 odst. 1 věty druhé ZSŠ je vždy nutné při podepisování rukojemského prohlášení zmocněncem doložkou doplnit, za koho zmocněnec podepisuje, jinak by byl zmocněnec jako avalista zavázán sám. Problematikou zmocnitelské doložky se zabýval Vrchní soud v Praze. Jednalo se o případ, kdy bylo v rukojemském prohlášení k doložce „per aval" připojeno slovo „zastupuje", pod tím bylo jméno osoby, která směnku podepsala a ještě pod tím údaj „za směnečníka". To vše ještě na dalším řádku podepsané. Soud se zabýval spornou otázkou úmyslu účastníků k uzavření směnečného rukojemství, tedy kdo se měl vlastně stát rukojmím, jelikož ze znění doložky nebylo patrné, za koho měl podepsaný podpis učinit. Konstatoval, že k určení toho, zda je určitá osoba dlužníkem ze směnky, nebo není, je nutné je vycházet ze samotné směnečné listiny a nikoliv z toho, co svým jednáním účastníci zamýšleli. „*Podepsaný, který ke svému podpisu připojil doložku, že jedná jako zástupce, nemůže být sám osobně směnečně zavázán ani v tom případě, že nelze uzavřít, koho měl vlastně při podpisu směnky zastupovat.*"[39]Tento výrok dokládá abstraktní pohled judikatury na úkony učiněné na směnce, vycházející ze zásady směnečné přísnosti.

Na závěr je nutné učinit zmínku o problematice jednatelství bez příkazu a překročení zmocnění. Zvláštní úpravu obsahuje ustanovení čl. I § 8 ZSŠ, ze kterého vyplývá, že nikdo není směnečně zavázán, pokud za něj jednala jiná osoba bez plné moci nebo bez zákonného zmocnění či na základě zákona podle rozhodnutí určitého orgánu. Stejné důsledky má pak zastoupení, při kterém zástupce překročil limity

[38] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6., přepracované a dop. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, 642 s. ISBN 978-80-7400-402-5. s. 45

[39] Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 25. dubna 2006, sp. zn. 5 Cmo 73/2006

zmocnění. Vždy je samozřejmě podmínkou jednání zástupce s připojenou doložkou, protože jinak by odpovídal sám a tato zvláštní úprava by se nepoužila. Ten kdo překročí zmocnění nebo nezmocněný jednatel tudíž v takovém případě jedná svým jménem a důsledky převzetí směnečného rukojemství jdou k jeho tíži. Na druhou stranu mu po zaplacení směnky přísluší stejná práva jako tomu, za koho měl údajně jednat, jedná se tedy o fiktivní vstup do práv osoby, za kterou měl jednat, přičemž údajný zmocnitel ve skutečnosti do směnečného vztahu nevstoupil. Proto ten, kdo chce jako zmocněnec podepsat rukojemské prohlášení, měl by sám ve vlastním zájmu mít jistotu, že je k tomu oprávněn.[40]

3.4. Specifika zajišťovací povahy směnečného rukojemství

Abychom blíže pochopili zvláštní charakter avalu, je třeba se zaměřit na dva základní znaky, jimiž se více či méně vyznačují všechny zajišťovací prostředky. Jsou jimi akcesorita jako funkční a existenční vázanost a subsidiarita ve smyslu pomocného, podpůrného řešení.

Pokud odbočíme pouze k právní úpravě obecných prostředků zajištění, ani tam není míra těchto dvou vlastností zdaleka stejná a už při letmém pohledu zjistíme, že zástavní právo jako věcný prostředek zajištění je prakticky plně akcesorní a subsidiární, naproti tomu u bankovní záruky je akcesorita potlačena na minimum a subsidiarita pouze formální.[41] Pokusím se nyní vystihnout podstatu rozdílu mezi obecněprávními typy zajištění a úpravou rukojemství jako institutu svého druhu. Pro demonstraci tohoto použiji z obecných forem zajištění občanskoprávní ručení,[42] které stejně jako

[40] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6., přepracované a dop. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, 642 s. ISBN 978-80-7400-402-5. s. 46

[41] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství (I. část).* Bulletin advokacie, 2002, č. 11-12. s. 57

[42] Dle účinné úpravy ručení ve stávajícím Občanském zákoníku s tím, že v nové kodifikaci v těch charakteristikách, které uvádím, ke změnám nedochází.

rukojemství patří do skupiny osobních zajišťovacích nástrojů a které obvykle každému přijde na mysl v souvislosti s rukojemstvím jako první.

Kotásek uvádí: „*S běžným ručením má směnečné rukojemství jen pramálo společného, takže návyky a znalosti osvojené v souvislosti s ručením budou účastníkům spíše na škodu. Směnečné rukojemství se odlišuje především výrazným oslabením akcesority a úplnou absencí subsidiarity.*“[43] Aby toto tvrzení mohlo obstát, je třeba stanovit, ve vztahu k jakému substrátu se takový deficit akcesority a neexistence subsidiarity u směnečného rukojemství projevuje. Jak uvidíme níže, nelze bez doplnění těchto informací suše konstatovat, že rukojemství není téměř k ničemu vázáno a postrádá podpůrný charakter.

Akcesorita ručení spočívá v tom, že vzniká nejdříve se vznikem hlavního závazku a zaniká nejpozději spolu se zánikem hlavního závazku. Ručitelský závazek tedy sám o sobě bez závazku hlavního existovat nemůže. Jak je patrno, akcesorita se u ručení vztahuje na primární závazek. Pokud stejnou optiku použijeme na právní úpravu rukojemského závazku, dospějeme ke shodnému názoru, který deklaroval Nejvyšší soud při výkladu čl. I § 30 odst. 1 ZSŠ. Mimo jiné vyslovil, že směnečný rukojmí zajišťuje zaplacení směnky a nikoliv plnění závazku, který směnka zajišťuje.[44]Aval se tedy neváže ke kauzální pohledávce směnkou zajištěné, ale je naopak čistě akcesorický ke směnce jakožto nespornému a abstraktnímu cennému papíru, protože není- li směnka z nějakého důvodu platná, nemůže být platný ani závazek avala na této směnce. Nutno podotknout, že avalista samozřejmě může mít konkrétní vztah ke kauzální pohledávce, kterou směnka zajišťuje, ale takový vztah nevyplývá ze samotného rukojemství a případné námitky z tohoto vztahu bude uplatňovat mimo tento vztah.

Rozdílnou povahu akcesority ručení a rukojemství vystihuje nejlépe ustanovení čl. I § 32 odst. 2 ZSŠ: „Závazek směnečného rukojmího je platný i tehdy, je-li závazek,

---

[43] KOTÁSEK, Josef in KOTÁSEK, Josef et al. *Kurs obchodního práva: právo cenných papírů*. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-454-7 s. 212

[44] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. ledna 2009 sp. zn. 29 Cdo 430/2007

za který se zaručil, neplatný z jiného důvodu než pro vadu formy.“ Narozdíl od ručení, pro které je charakteristická zásada materiální akcesority, se u avalu neprojevuje a není nutnou podmínkou pro platnost rukojemského závazku. Proto tedy například padělaný nebo falešný podpis avaláta, podpis osoby nezpůsobilé k právním úkonům nebo podpis vynucený násilím, není překážkou pro uplatnění práv z avalu. Naproti tomu podpis na směnce pouze otiskem razítka již je vadou formální a jako takový již neplatnost závazku avalisty způsobuje.[45]

V otázce akcesority lze tedy shrnout, že rukojemství je sice dle dikce čl. I § 32 odst. 1 ZSŠ vázáno na osobu primárního dlužníka, jde však o vztah ryze směnečněprávní. Vedle platné směnky je tak podmínkou platnosti avalu také platný směnečný závazek určitého dlužníka, ke kterému rukojemství směřuje. Avalista má v rukojemském prohlášení právo volby dlužníka, ke kterému se připojí a pokud tak neučiní, ze zákona se automaticky naváže na osobu výstavce směnky. Pokud se takto naváže na osobu, která ve skutečnosti dlužníkem ze směnky není, nemůže jím být ani avalista.[46] Vazba avalisty k závazku avaláta se však vyznačuje pouze formální akcesoritou, tudíž k ponechání rukojemského závazku v platnosti postačí formálně platný podpis dlužníka, za kterého se rukojemství přebírá, přičemž vůbec nezáleží na tom, zda se avalát proti směnečnému nároku posléze úspěšně ubrání.

Subsidiarita obecného ručení vyjadřuje oprávnění věřitele uspokojit se z ručitelského závazku teprve tehdy, když dlužník neplní svůj dluh, ručitel proto plní až v druhé řadě. Povaha subsidiarity se tedy vymezuje ke vztahu ručitele a hlavního dlužníka a je zde dáno pořadí, přičemž ručitele je možné vnímat jako dlužníka náhradního. U rukojemství se však o takové posloupnosti mluvit nedá a závazek avalisty je z tohoto pohledu bezpodmínečný a samostatný. Směnečný věřitel se nemusí obrátit nejprve na primárního dlužníka a aval může být povolán, aniž bylo předtím plnění neúspěšně po avalátovi požadováno. Z čl. I § 47 ZSŠ totiž vyplývá, že aval je

[45] SADECKÝ, Lukáš. *Směnečné rukojemství pohledem avala (avalisty).* Právní rozhledy, 2010, č. 12. s. 425

[46] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství (I. část).* Bulletin advokacie, 2002, č. 11-12. s. 58

majiteli směnky zavázán společně a nerozdílně s ostatními směnečnými dlužníky, majitel může žádat plnění po každém z nich nebo na několika z nich anebo na všech dohromady, přičemž není vázán pořadím, v kterém se zavázali. Tato zvláštní úprava jako lex specialis aplikaci obecné úpravy ručení vylučuje. Ztotožňuji se však s Kovaříkem, který primárně rukojemství považuje za zcela subsidiární zajišťovací závazek, a to ve vztahu ke směnce celé, přičemž poměr k jednotlivému dlužníkovi z tohoto pohledu nepovažuje za významný. Odvolává se na ustanovení čl. I § 30 odst. 1 ZSŠ, kdy se směnečné ručení vztahuje k momentu zaplacení směnky. Než nastoupí aval, musí zde být vždy směnka ve splatnosti nezaplacená.[47] S touto podmínkou také souvisí rizika a nepříznivé následky zaplacení směnky avalistou před její splatností.

[47] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství (I. část).* Bulletin advokacie, 2002, č. 11-12. s. 59-60

4. Náležitosti rukojemského prohlášení

Jak již bylo doloženo v otázkách akcesority a subsidiarity, základní premisou pro vznik alespoň formálně platného závazku avalisty je na prvním místě formálně platná směnka jako celek. Také je zapotřebí formálně platného závazku toho, za koho se rukojemství přebírá. Zároveň jsou ovšem kladeny požadavky na samotné rukojemské prohlášení, a to z hlediska jeho umístění na zákonem předpokládaném místě, dodržení písemné formy a též naplnění zákonem stanoveného obsahu. Na tyto náležitosti se nyní zaměřím.

4.1. Umístění rukojemského prohlášení

Pokud se opět vrátíme k porovnání obecného ručení a směnečného rukojemství, právním důvodem vzniku obou závazků je prohlášení učiněné písemnou formou. Zákonná úprava avalu však klade specifické požadavky na umístění tohoto prohlášení, přičemž právě nedodržení těchto podmínek může znamenat automatickou přeměnu avalu v obyčejné ručení.

Ustanovení čl. I § 31 odst. 1 ZSŠ stanoví, že rukojemské prohlášení se píše na směnku nebo na přívěšek. Přesto nejsou tyto hmotné nosiče jedinými, které lze pro písemné prohlášení použít. Čl. I § 67 odst. 3 ZSŠ totiž explicitně připouští, že opatřit avalem je možno i opis směnky, to se stejnými účinky jako u prvopisu.[48] Opis je tedy kvalifikovaná kopie směnky. Není však možné požadovat po avalistech, aby umisťovali podpisy na nových stejnopisech směnky, tedy aby při dodatečném vyhotovování duplikátů neustále svoje signatury opakovali, neboť signační povinnost dle čl. I § 64 odst. 4 ZSŠ je stanovena pouze pro indosanty. O avalovi na tomto místě zákon mlčí, lze však dovodit, že postavení avalisty a výstavce není při násobení směnky stejné, protože avalisté se na vytvoření dalších vyhotovení směnky podílet nemusí. Důsledkem může

[48] CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006, 623 s. Zákony - komentáře (Linde). ISBN 80-720-1570-2. s. 264.

samozřejmě být rozdílný obsah stejnopisů avalovaných a neavalovaných, o stejnopisy se však stejně jedná.[49]

Zákon předpokládá umístění rukojemského prohlášení rovněž na přívěsek (též allonge, dříve také nástavek[50]). Povahu přívěsku zhodnotil Vrchní soud v Praze: *„Přívěskem ke směnce podle čl. I § 13 odst. 1 zákona směnečného a šekového není část směnečné listiny jen graficky oddělená. Přívěsek je původně samostatný list papíru, dodatečně k dřívější směnečné listině pevně připojený. Jde o dvě nejprve samostatné, ohraničené hmoty, následně pevně spojené, nikoliv jen přiřazené.“*[51] Přívěskem tedy není pouhá graficky oddělená část směnky. Pokud by se takto umístilo rukojemské prohlášení, jednalo by se o aval umístěný přímo na směnce. Rub i líc přívěsku má charakter rubové strany směnky a v praxi se používá převážně tehdy, pokud je rubová strana směnky přeplněna rubopisy. Z toho vyplývá, že se na přívěsek nemůže umístit tzv. holý aval, což upřesním na jiném místě.

Nejobvyklejším umístěním rukojemského prohlášení je samozřejmě originál směnečné listiny. Zde je zákon poměrně benevolentní, protože pro jeho polohu neklade bližší podmínky, nemusí být integrální součástí „vlastního textu listiny“ a může stát na listině zcela samostatně a prostorově nezávisle na jiných směnečných prohlášeních.[52] Zpravidla se píše pod podpisem primárního dlužníka, standardizované směnečné formuláře mu přisuzují vertikálu levého rohu. Je vhodné ho umístit na tu stranu směnky, kde je podepsán i ten, za koho se rukojemství přebírá. Opět platí, co bylo řečeno u přívěsku, tedy že na rubové straně směnky může být rukojemství založeno pouze úplným rukojemským prohlášením.

---

[49] Tamtéž. s. 463

[50] Toto pojmenování používá např. ŠVAMBERG, Gustav. Naše jednotné směnečné právo: systematický výklad nového směnečného práva vydaného vl. nař. č. 111/41 a 112/41 Sb. za účelem zavedení směnečných úmluv ženevských. Praha: V. Palásek a Frant. Kraus, 1941. s. 122

[51] Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 14. března 1996, sp. zn. 5 Cmo 385/1995

[52] KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství.* Právní rozhledy, 2000, č. 4. s. 140

Na tomto místě je vhodné upozornit na rozsudek Nejvyššího soudu, který se zabýval spornou otázkou umístění podpisu na směnce. Žalující strana se domáhala zaplacení směnky, na které měl být podpis výstavce, kryjící bezpodmínečný slib zaplatit směnečnou sumu, jako esenciální podmínka pro její platnost. Žalovaná strana však namítala, že tento podpis je ve skutečnosti součástí rukojemského prohlášení, protože byl umístěn přímo za doložkou „per aval" a krom toho uvozen dvojtečkou. V prostorové blízkosti avalu byl navíc stejný podpis umístěn hned dvakrát a naopak byl velmi vzdálen od identifikačních údajů výstavce. Soud dospěl k závěru, že podpis nepochybně kryje rukojemské prohlášení a tudíž na směnce chybí podpis výstavce, což způsobuje její neplatnost.[53] Je zřejmé, že soud opět vycházel z toho, co účastníci projevili, nikoliv zamýšleli. Zabýval se pouze prostorovými souvislostmi jednotlivých úkonů na směnce vzhledem k subsumpci podpisů pod směnečná prohlášení. Toto „geometrické" chápání projevů na směnce je dle mého názoru správné. Směnku je nutné chápat jako množinu oddělených podmnožin směnečných prohlášení. Každý směnečný úkon by mělo být možné podřadit právě pod jednu z nich, a to bez ohledu na úmysl účastníků, protože jinak směnka přijde o jeden z jejích základních atributů, tedy abstraktní charakter.

Švamberg se ještě zmiňuje o okolnostech nepřijetí čl. 4 výhrad k Jednotnému směnečnému zákonu, podle kterého bylo možné výhradou stanovit možnost rukojemského prohlášení na zvláštní oddělené listině – tzv. aval „par un acte séparé" - ve které se uvede místo vystavení. Tato výhrada byla připuštěna na žádost Francie a kromě ní se k ní připojilo např. Nizozemí, Lucembursko nebo Portugalsko. Do našeho právního řádu se však tato možnost nedostala.[54] Význam těchto listin však nelze zcela pominout, mohou se totiž objevit ve vztazích s mezinárodním prvkem, kdy je nutné tento způsob převzetí směnečného rukojemství uznat, je-li připuštěn ve státu, ve kterém k převzetí rukojemství došlo a jestliže je v listině udáno místo, kde byla zřízena.

---

[53] Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10. května 2005, sp. zn. 29 Odo 628/2004

[54] ŠVAMBERG, Gustav. Naše jednotné směnečné právo: systematický výklad nového směnečného práva vydaného vl. nař. č. 111/41 a 112/41 Sb. za účelem zavedení směnečných úmluv ženevských. Praha: V. Palásek a Frant. Kraus, 1941. s. 122

4.2. Forma rukojemského prohlášení

Pro každý významný úkon na směnce platí zásada formální přísnosti, mají-li tedy tyto úkony založit směnečná práva a povinnosti, musí mít zásadně písemnou formu. Nejinak tomu je i u rukojemského prohlášení, protože jako takové zakládá závazek avalisty postavit se vedle směnečného dlužníka a být připraven k plnění. Rozdílné formální požadavky jsou potom kladeny na vlastní text prohlášení a na samotný podpis avalisty.

Text rukojemského prohlášení, pokud jde o rukojemskou doložku a označení avaláta, může být proveden vlastnoručně tužkou, perem nebo křídou, stejně tak je možné, aby byl předtištěn na tiskárně nebo psacím stroji, samotná doložka běžně bývá provedena razítkem, zásadní podmínkou je tedy písemné vyhotovení.

Protože právní účinky rukojemského prohlášení jsou dovršeny podpisem a samotný text bez podpisu žádné právní účinky nemá, jsou na něj, jako nenahraditelnou složku avalu, z hlediska formy kladeny přísnější požadavky. Z druhého odstavce čl. I § 31 odst. 2 ZSŠ vyplývá, že rukojmí se má vždy podepsat, narozdíl od samotného textu však podpis musí být vždy vlastnoruční. Chalupa upozorňuje, že tento zákonný požadavek nelze vykládat tak, aby byla vyloučena možnost zastoupení avalisty při založení rukojemského závazku, protože toto ustanovení pouze výslovně vyjadřuje požadavek, aby rukojemské prohlášení bylo řádně podepsáno.[55] Tuto výhradu považuji za velmi důležitou, protože zastoupení při směnečných úkonech za splnění dalších podmínek vyloučeno není a požadavek zákona bude naplněn tím, že se zplnomocněný zástupce jménem avalisty na směnku vlastnoručně podepíše sám s tím, že k podpisu připojí doložku, za koho podepisuje. Podpis musí být tedy vždy vlastnoruční, tento požadavek je kategorickým imperativem směnečného práva jako speciální úpravy, která tuto vlastnost považuje za nezbytnou pro účinné založení směnečných práv a povinností. Nelze tedy použít obecnou úpravu právních úkonů v občanském zákoníku,

[55] CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006, 623 s. Zákony - komentáře (Linde). ISBN 80-720-1570-2. s. 265-266

jež umožňuje pro písemné právní úkony náhradu vlastnoručního podpisu mechanickými prostředky v případech, kdy je to obvyklé. Podpis proto nelze nahradit razítkem, psacím strojem, snímkem podpisu (faksimilkou), dohodnutým kódem a už vůbec nepřicházejí v úvahu zaručené elektronické podpisy.[56] Samotný jazyk podpisu je pro platnost směnky bezvýznamný, použitelná tedy kromě latinky může být např. azbuka nebo hebrejština.[57] Rouček také upozorňuje, že jméno musí být skutečně podepsané, nikoliv napsané v textu, který je celý vyhotoven vlastnoručně - např. „Já Václav Slabihoudek přejímám směnečné rukojemství.“[58] Dle mého názoru by se však při pouhé změně slovosledu při zachování vlastnoruční formy celého textu na stejném řádku – tedy „Já přejímám směnečné rukojemství Václav Slabihoudek“ – mohlo jednat o platnou zkrácenou formu rukojemského prohlášení, pokud by se ukázalo, že se avalista běžně podepisuje stejným tvarem a sklonem písma, jako píše vlastnoruční text. Nic nebrání tomu, aby takový podpis provedl na stejném řádku jako prohlášení. Tomu svědčí i starší judikatura, která neklade za podmínku umístění podpisu pod textem prohlášení, ale pouze požaduje, aby byla doložka nebo prohlášení v takovém spojení s podpisem, že nevznikají pochybnosti, že k němu patří a že je jím tedy kryto.[59] Žádoucí je, aby se avalista podepsal stejným způsobem, jakým se podepisuje na jiné dokumenty, případně aby se držel svého podpisového vzoru v případě směnečného styku s bankou. Podpis naopak může být nečitelný nebo nezřetelný, v takovém případě však pravděpodobně bude předmětem dokazování. Co se týče materiálu podpisu, opět není stanoveno žádné pravidlo nebo omezení, dbát je tedy vhodné zejména na stálost a zřetelnost, ale také na možnou odstranitelnost materiálu. Proto vhodným materiálem nebude obyčejná tužka

[56] NOZ ve svém § 561 odst. 1 předchozí úpravu zachoval.

[57] ŠVAMBERG, Gustav. Naše jednotné směnečné právo: systematický výklad nového směnečného práva vydaného vl. nař. č. 111/41 a 112/41 Sb. za účelem zavedení směnečných úmluv ženevských. Praha: V. Palásek a Frant. Kraus, 1941. s. 40-41

[58] ROUČEK, František. *Nové českomoravské právo směnečné*. Praha: Českomoravský Kompas, 1941. s. 79

[59] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. října. 1929. Rv II 593/29, sb. Vážný, č. 9260

nebo vlastní krev, dříve hojně používaný inkoust se vyznačuje vysokou stálostí, ale je také současnými prostředky snadno chemicky odstranitelný. [60]

Ještě je nutno se zmínit o přípustnosti náhražek podpisu, tedy o alternativních možnostech pro osoby, které podpisu vedeného vlastní rukou nejsou schopny. Až do platnosti současného směnečného a šekového zákona nebyla možnost náhrady podpisu předmětem zákonné úpravy a dřívější praxe dovozovala, že takové osoby se nejsou schopny samostatně směnečně zavazovat. Výslovné řešení totiž neobsahovala ani ženevská úmluva o jednotném směnečném zákoně, přičemž v seznamu výhrad k jednotlivým článkům zákona umožnila, aby si členské státy tuto otázku upravily samy. Náš Jednotný směnečný řád (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č. III. Sb. z. a n.) však tuto výhradu nepoužil. Základní argumentace pro nepřijetí výslovné úpravy spočívala v tom, že tyto osoby, ať už negramotné nebo tělesně postižené, budou natolik vzdáleny směnečného oběhu, že újma spojená s nepřijetím výslovného řešení nebude podstatná.[61] Nemohly se tedy místo podpisu používat různé značky, otisky palců, a to ani formou úředních zápisů. Musím poznamenat, že z dnešního pohledu se toto uvažování jeví jako značně diskriminační. Dá se ještě pochopit u negramotných osob, po kterých lze stěží požadovat alespoň nějaké podvědomí o závažnosti směnečných vztahů a k tomu adekvátní projev vůle, zde je možné hovořit dokonce o preventivním působení takového omezení. Z uvedených důvodů byly ale vylučovány z přímého směnečného styku i osoby, jejichž finanční gramotnost byla na vysoké úrovni a ač měly plnou způsobilost k právním úkonům (a tedy i směnečnou způsobilost), kvůli ochrnutým končetinám mohly provést pouze jednoduchý znak nebo otisk palce a byly tak odkázány na zástupce. Ani současná směnečná praxe tyto symboly jako podpisy bez dalšího neuznává, na druhé straně jim ale umožňuje, aby se součástí nebo dokonce základem směnečných podpisů staly. Průlomové ustanovení čl. III. § 2 ZSŠ totiž těmto

---

[60] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6., přepracované a dop. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, 642 s. ISBN 978-80-7400-402-5. s. 37

[61] ŠVAMBERG, Gustav. *Naše jednotné směnečné právo: systematický výklad nového směnečného práva vydaného vl. nař. č. 111/41 a 112/41 Sb. za účelem zavedení směnečných úmluv ženevských.* Praha: V. Palásek a Frant. Kraus, 1941. s. 40

osobám umožňuje, aby se podepsaly pomocí křížků nebo jiným znaků za podmínky, že tyto projevy budou učiněny ve formě úředního zápisu. Je nutno dodat, že i tyto projevy, nahrazující standardní podpis, musí být na směnce přímo obsaženy společně s úředním ověřením, jinak by nebyl příslušný symbol brán jako podpis a avalistův směnečný závazek by v důsledku toho nevznikl.

4.3. Obsah rukojemského prohlášení

Výše byla problematika textů rukojemských doložek a podpisů rozebrána z formálního hlediska, zejména s důrazem na písemnost a vlastnoručnost. V této podkapitole se zaměřím na materiální stránku, tedy co může, resp. musí obsahovat směnečné prohlášení, jaké slovní výrazy mohou být v textu prohlášení použity, jak může nebo zda vůbec musí být označen avalát a čí jméno může vlastně obsahovat podpis avalisty.

Z hlediska obsahového se rozlišují tři možné podoby rukojemského prohlášení, a to úplné, zkrácené a minimální. V první nezredukované podobě jsou pravidelně integrovány tři části, a to rukojemská doložka (někdy také rukojemská klauzule), údaj za koho se rukojemství podstupuje (rukojemská poznámka) a podpis směnečného rukojmího. Jeho znění je obvykle následující:

Jako rukojmí za Petra Nováka

Václav Slabihoudek

(p o d p i s)

V prvé řadě je třeba poznamenat, že rukojemská doložka nesmí vyvolat pochybnosti o tom, že bylo převzato rukojemství. Dle demonstrativního ustanovení čl. I § 31 odst. 2 ZSŠ se rukojemství vyjadřuje slovy „jako rukojmí“ nebo jinou doložkou stejného významu. Objevují se tedy i jiná, dřívější i současné praxi známá znění doložek, například „per aval“, „jako garant“, „ jako směnečný rukojmí“, „jako avalista“, „jako ručitel“, „zaručuji se“, „ručím“, „valuta v převzatém ručení za p. Petra Nováka“. Nejsou vyloučeny ani jiné cizojazyčné modality doložek jako „als Bürge“, „bon pour aval“ nebo „good as aval“. Nestačí však doložky typu „jako svědek“ nebo „jako asistent“, protože ty již nejsou doložkami stejného významu, jak požaduje zákon.[62]

Současná teorie považuje za sporné právě ty doložky, které v různých modifikacích obsahují slovo „ručení“, jako výraz imanentní spíše občanskému nebo obchodnímu právu. Už bylo poznamenáno výše, že k rozdělení terminologie u nás došlo až v důsledku změn v občanském právu v 60. letech minulého století. Dle mého zjištění dřívější směnečná teorie[63] mezi těmito pojmy zásadně nerozlišovala, pro oba se používalo stejné zákonné označení „rukojemství“, odlišeno vždy ve smyslu jaké úpravy se o něm pojednává. Slovo ručení tedy bylo z tohoto pohledu považováno za synonymum a se stejným významem byly přípustné doložky „jako rukojmí“ i „ručím“. U současných autorů lze v tomto směru zaznamenat polemiku v otázce, zda doložka „jako ručitel“ postačuje. Může totiž vzniknout dojem, že jde o běžné ručitelské prohlášení, protože nic nepřekáží tomu, aby obecněprávní prostředky byly vyznačeny přímo na směnce nebo na jejím přívěsku.[64] Z jazykového výkladu čl. I § 31 odst. 2 ZSŠ může vyplynout, že v případě použití této doložky na směnce nejde o doložku stejného

---

[62] ŠVAMBERG, Gustav. *Naše jednotné směnečné právo: systematický výklad nového směnečného práva vydaného vl. nař. č. 111/41 a 112/41 Sb. za účelem zavedení směnečných úmluv ženevských*. Praha: V. Palásek a Frant. Kraus, 1941. s. 122

[63] Např. ROUČEK, František, ed. *Jednotný směnečný řád (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č. 111 Sb. z. a n)*. Praha: Českomoravský Kompas, 1941. 391 s. Komentované zákony; [sv.] 58. s. 188

[64] K tomu KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6., přepracované a dop. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, 642 s. ISBN 978-80-7400-402-5. s. 122

významu, protože pojem ručitel jako takový ZSŠ nezná. Vztahy z ručení jsou upraveny v jiných, pro směnečné právo pouze subsidiárních a generálních předpisech, a to s odlišnými důsledky pro jejich účastníky. Navíc směnečná úprava výslovně nezakazuje, aby byly tyto obecněprávní vztahy založeny přímo na směnce. Přikláním se však k širšímu, systematickému pohledu na uvedení doložky „jako ručitel" na směnce. Jako taková už svým formálním a strohým vyjádřením dokládá úmysl subjektu založit směnečněprávní vztah a uvozuje závazek z avalu, protože pokud potenciální avalista ve skutečnosti zamýšlel založit běžné ručení, těžko si lze představit, že by tento závazek založil přímo na směnce. K podpoře tohoto tvrzení opět upozorňuji na již zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu, které akcentuje alarmující význam výrazu směnka na listině pro každého, kdo takovou listinu podepíše.[65] Pro směnečně způsobilý subjekt tak musí být zřejmé, že uzavře nebo může uzavřít závazek zvláštní povahy a tudíž nelze presumovat dobrou víru či úmysl ve vztahu k založení běžného ručení. Kotásek k tomu doplňuje, že stejné stanovisko zaujímá i judikatura a poukazuje na úpravu v německy mluvících zemích, jejichž jednotná terminologie ručení a rukojemství nerozlišuje. Výraz „als Bürge" má vést ke vzniku závazku směnečného rukojmího už jenom proto, že se nachází na směnce. Zároveň však upozorňuje, že doložka „als Bürge nach § 765 BGB" už bude hodnocena jako občanskoprávní ručitelské prohlášení.[66] Kovařík nakonec dospívá ke stejnému závěru: „*Jestliže k takovému prohlášení nebude žádná výhrada stran typu ručení vyplývat, budou i taková prohlášení považována za aval. Jen kdyby bylo přímo deklarováno, že jde jen o prosté ručení občansko- nebo obchodně právní, nešlo by o rukojemství.*"[67] Mohu tedy uzavřít, že doložka „jako ručitel" sama o sobě pro založení jiného než směnečného zajišťovacího závazku neobstojí.

Ačkoliv ustanovení čl. I § 31 odst. 4 ZSŠ stanoví, že je třeba v rukojemském prohlášení udat, za koho se aval přebírá, zároveň zakládá domněnku pro případ, kdy

65 Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 1261/2004

[66] KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství.* Právní rozhledy, 2000, č. 4. s. 140

[67] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 5., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. xxviii, 447 s. Beckovy malé komentáře. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-385-1. s. 122

rukojemská poznámka v prohlášení uvedena není. V takovém případě se jedná o zkrácenou formu směnečného prohlášení a platí, že se rukojemství přejímá za výstavce směnky. Rukojemské prohlášení, které obsahuje pouze doložku a podpis avalisty, vypadá pravidelně takto:

Jako rukojmí

Václav Slabihoudek

(p o d p i s)

Podmínkou platnosti každé směnky je podpis výstavce, ten musí být principiálně uveden na každé směnečné listině. Na směnce cizí se kromě výstavce objevuje směnečník jako přímý dlužník a pokud má být rukojemství převzato za tento subjekt, je třeba ho jako avaláta označit. Pokud označen není, platí vždy, že rukojemství je převzato za výstavce směnky, a to i v případě, kdy zkrácený aval graficky velmi úzce souvisí s akceptační doložkou.[68] Níže budou tyto důsledky rozvedeny.

Primárně je kladen požadavek, aby bylo v rukojemském prohlášení uvedeno, za koho avalista přebírá směnečnou záruku. Tento požadavek se dá dovodit z jazykového výkladu první věty čtvrtého odstavce čl. I § 31 ZSŠ: „V prohlášení *je třeba udat*, za koho se přejímá“. Tuto záruku je možné poskytnout pouze za konkrétní osobu, která je sama směnečně zavázána k zaplacení směnečného peníze, přičemž je nerozhodné, zda jde o dlužníka přímého či nepřímého. Z toho vyplývá, že rukojemství může být převzato za výstavce, indosanta, akceptanta nebo čestného akceptanta. Naopak nemůže být převzato za směnečníka, který neprovedl akcept směnky nebo za domiciláta, jelikož nejsou směnečnými dlužníky a rukojemské prohlášení by bylo v takovém případě neplatné. Ze stejného důvodu by nebylo možné poskytnout záruku za indosanta, který

[68] Tamtéž s. 133

doložkou úzkosti vyloučí svoje ručení za zaplacení směnky, neboť dle čl. I § 15 odst. 1 ZSŠ indosant odpovídá za přijetí a zaplacení směnky, jen není-li opačné doložky.[69]

Co se týče identifikace avaláta v prohlášení, je možné ho označit jménem, tedy např.: „za pana Petra Nováka“, nebo může být použit odkaz na jeho postavení na směnce, typicky např. „za akceptanta“ nebo „za výstavce“. Zde je nutné poznamenat, že tento nejmenný odkaz musí být dostatečně určitý, neboť použití poznámky v podobě „za indostanta“ nepostačí, pokud bude na směnce více indosantů, a tedy více směnečných dlužníků stejného postavení. V takovém případě by to znamenalo neplatnost rukojemského prohlášení. Vedle označení osoby, za níž se podstupuje rukojemství, již není třeba udat žádné bližší údaje, jako např. bydliště nebo zaměstnání.[70]

Při výkladu směnečné doložky bylo zmíněno, že je možná zkrácená forma rukojemského prohlášení, která obsahuje pouze samotnou doložku a podpis avalisty, nikoliv označení avaláta. Ačkoliv není připuštěno neadresné směnečné rukojemství (stále platí pravidlo, že bez avaláta není avala), může být přípustné neadresné směnečné prohlášení.[71] Dle druhé věty čl. I § 31 odst. 4 ZSŠ totiž v takovém případě platí, že se aval přejímá za výstavce. Dikce „platí“ znamená založení nevyvratitelné právní domněnky a není tedy připuštěn důkaz opaku. V souvislosti s tímto řešením mohou vzniknout dohady, pokud připustíme odlišný charakter postavení výstavce směnky cizí a směnky vlastní. Pro tu totiž dle čl. I § 77 odst. 3 ZSŠ platí výslovně toto pravidlo také.

Již na ženevské konferenci se upozorňovalo na bezpodmínečnost a příkrost této úpravy s argumentací, že norma nepřihlíží k dosti jednoznačnému projevu vůle směnečného rukojmího, který se podepsal přímo vedle jiné směnečně-právně zavázané

---

[69] CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006, 623 s. Zákony - komentáře (Linde). ISBN 80-720-1570-2. s. 265

[70] SMITEK, Josef, ed. a ŠTĚPINA, Jaroslav, ed. *Jednotný směnečný řád: (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č.- 111/41 Sb.)*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1941. s. 221

[71] Chalupa s. 265

osoby než vedle výstavce. I přes tyto výhrady však byla tato úprava přijata.[72] Lze konstatovat, že takové řešení je jasné u vlastní směnky, protože tam se dle uvedené domněnky rukojemství přebírá za výstavce jako přímého směnečného dlužníka. Jiné dopady lze však zaznamenat u zákonné translace avalu na výstavce směnky cizí, zde se totiž aval přejímá za výstavce jako nepřímého, postihového dlužníka, tudíž mu nesvědčí stejně zhoršené postavení jako u avalu za výstavce směnky vlastní. Kotásek k tomu uvádí případ, kdy se na směnku cizí podepsal příbuzný akceptanta, aby za něj převzal směnečné rukojemství. Podepsal se poblíž jeho podpisu se stejným sklonem písma jako u akceptu, tedy kolmo k ostatnímu textu na směnce. Použil však pouze zkrácenou formu prohlášení bez uvedení avaláta. Tím měl být podle záměru všech účastníků akceptant, v důsledku uplatnění zákonné domněnky však došlo k založení směnečného rukojemství za výstavce směnky. Uvedená směnka byla vyhotovena na vlastní řad a protože nebyla převedena, výkon práv ze směnky uplatňoval jako věřitel původní výstavce, který neměl vůči svému avalovi žádná práva, neboť zde došlo k založení avalu za věřitele, nikoliv za dlužníka.[73] Stejné neobvyklé situace mohou nastat i při použití zkrácené formy prohlášení u převzetí směnečného rukojemství statutárními orgány společnosti právě za tuto společnost jako akceptanta.

Právě bezpodmínečnost této úpravy byla a stále je předmětem teoretických sporů, obzvláště většina německých autorů naopak argumentuje, že tato domněnka je vyvratitelná a je možné použít důkaz opaku.[74] Dle mého chápání je argumentační podporou tohoto názoru tvrzení, že druhá věta čl. 4 § 31 odst. 4 ZSŠ se aplikuje na případy, kdy aval neurčil subjekt, za který přebírá rukojemství, vůbec. Pokud je možné při prostorovém porovnání celé směnečné listiny, blízkosti a orientaci podpisů avalisty a příjemce, s vysokou mírou pravděpodobnosti zjistit, že bylo úmyslem stran založit rukojemství za akceptanta, pak se domněnka dle druhé věty uvedeného ustanovení neuplatní. Toto výkladové pojetí však odmítám, protože je třeba respektovat vysokou

---

[72] SMITEK, Josef, ed. a ŠTĚPINA, Jaroslav, ed. *Jednotný směnečný řád: (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č.- 111/41 Sb.)*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1941. s. 221

[73] K tomu blíže KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství.* Právní rozhledy, 2000, č. 4. s. 141

[74] KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství.* Právní rozhledy, 2000, č. 4. s. 141

míru formality a abstrakce směnečného práva. V tomto případě není možné počítat na tak závažné listině, jako je směnka, s jakoukoliv mírou pravděpodobnosti. Zde je úprava jasná, formulace „je třeba udat“ jasně říká, že rukojemská poznámka musí být v prohlášení uvedena výslovně a písemně a pokud se tak nestane, nastupuje bez dalšího zákonná domněnka převzetí směnečného rukojemství za výstavce. Ke stejnému závěru dospěl i Vrchní soud v Praze: „*Rukojmí, který nevyjádří, za koho rukojemství přejímá, je podle čl. I § 31 odst. 4 zákona směnečného a šekového rukojmím za výstavce směnky, a to i když jde o směnku cizí na vlastní řad výstavce. Protože osoba, která je na takové směnce zároveň výstavcem i majitelem, nemůže mít sama vůči sobě z tého směnky žádných nároků, nemůže je mít ani proti tomuto rukojmímu, který má stejné postavení jako ona podle čl. I § 32 odst. 1 zákona směnečného a šekového.*“[75] Jedině tímto výkladem lze docílit právní jistoty ve vztazích založených zkráceným rukojemským prohlášením. Představa avala o účincích svého směnečného prohlášení v zásadě není rozhodná. Kotásek k tomu doplňuje, že v některých případech je možné uvažovat o relativní námitce vůči majiteli, který podpis avala na směnce podvodně vylákal a zneužil ve svůj prospěch domněnku v § 31 odst. 4 ZSŠ (např. aval ve skutečnosti usiloval o převzetí rukojemství za jinou osobu).[76]

Jak již bylo naznačeno, může se objevit a za splnění dalších podmínek je přípustná i třetí podoba směnečného prohlášení, která nejen že neobsahuje označení avaláta, ale také postrádá rukojemskou doložku. Jde tedy o založení rukojemství pouze samotným podpisem avalisty a takové prohlášení se označuje jako holý aval. Třetí odstavec čl. I § 31 ZSŠ stanoví, že o pouhém podpisu rukojmího na líci směnky platí, že zakládá směnečné rukojemství, nejde-li o podpis směnečníka nebo výstavce. Pro tuto nepříliš obvyklou a spíše nevhodnou formu založení avalu tedy platí zvláštní podmínky a zdaleka ne vždy je samotný podpis způsobilý založit rukojemství.

[75] Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. února 2004, sp. zn. 5 Cmo 480/2003

[76] KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství.* Právní rozhledy, 2000, č. 4. s. 142

První podmínkou je, že musí jít o podpis na líci, protože samotný podpis umístěný jinde než na líci, tedy na rubu, přívěsku nebo opisu, bude dle čl. I § 13 odst. 2 ZSŠ považován za blankoindosament. S tímto právním řešením mohou být v praxi komplikace, protože si lze představit potencionálního avalistu, který kvůli nedostatku místa na líci směnky provede podpis na rubovou stranu, čímž může dojít k narušení souvislé řady indosamentů. Ačkoliv mohl jednat v dobré víře, pro majitele to bude znamenat ztrátu legitimace k výkonu práv ze směnky. Další podmínkou je, že holý aval nemůže být takto proveden výstavcem směnky nebo směnečníkem. Podpis výstavce je jednou z podstatných náležitostí směnky a jeho funkce je zcela jiná. U směnečníka pouhý podpis na líci směnky zakládá dle čl. I. § 25 odst. 1 ZSŠ holý akcept. Tato minimální forma směnečného prohlášení se nejeví jako příliš vhodná, jelikož opět budou vznikat spory, týkající se kategorizace podpisu a opět se bude složitě prokazovat jeho povaha vzhledem k prostorovému uspořádání směnky, bez přihlédnutí k úmyslu účastníků, jak již bylo ilustrováno na případech, které řešila judikatura.

4.4. Založení avalu z hlediska časového

Problematiku času založení směnečného rukojemství sice zařazuji mezi náležitosti směnečného prohlášení, jedná se ovšem v tomto případě o náležitost nepodstatnou, protože časové hledisko avalování směnky zákon neupravuje. Směnečné rukojemství tudíž nemusí být datováno (a obvykle také nebývá) a je možné jej učinit v jakémkoliv čase, dokonce i po splatnosti směnky. Stejně tak je možné učinit rukojemské prohlášení na blankosměnku s tím, že účinky tohoto prohlášení nastanou až poté, když bude směnka již obsahovat veškeré podstatné náležitosti, jak bude rozvedeno níže.

Pokud je datum ke směnečnému prohlášení přece jen připojeno, může být určeno různými způsoby. Protože není podstatnou náležitostí prohlášení a jeho deficit

nemá vliv na jeho platnost, může být i nemožné (např. 30. února nebo den před datem indosamentu za toho indosanta, za nějž avalista převzal směnečnou záruku).[77] Přesto mu lze určitou relevanci přisoudit, bylo by možné podle něj například posoudit směnečnou způsobilost avalisty.

Situace, které jsou předmětem mnohých sporů, však nastávají v momentu, kdy je rukojemské prohlášení provedeno na blankosměnku. V okamžiku vzniku blankosměnky bude významné udělení vyplňovacího práva avalem, který má být z takové listiny zavázán a který bude účastníkem příslušné vyplňovací smlouvy. Podpis avalisty na nevyplněné listině, která ještě nevykazuje podstatné náležitosti směnky vlastní nebo cizí, nebude mít v okamžiku provedení žádné právní následky, protože v důsledku uplatnění zásady plné akcesority směnečného rukojemství na směnce, jako abstraktním cenném papíru, se avalista prozatím nestane dlužníkem na listině, která povahu směnky nemá. Slovo prozatím bylo však použito záměrně, neboť svým podpisem rukojmí přejímá garanci s výminkou, že listina bude podle ujednání doplněna a tím přeměněna na skutečnou směnku, a ta následně nezaplacena.[78]

Z teze, že v případě blankosměnky je lhostejno v jakém pořadí jsou na ní učiněny podpisy jednotlivých účastníků, vychází i poměrně konstantní judikatura, která byla nucena nahradit deficit výslovné zákonné úpravy směnečného rukojemství na blankosměnce. Nejvyšší soud se touto problematikou zabýval při řešení otázky chybějícího podpisu výstavce v den splatnosti směnky. Žaloba byla podána na avaly, kteří namítali neplatnost směnky, jež neobsahovala podpis výstavce v okamžiku její splatnosti. Soud zde dovodil, že nedostatek podpisu výstavce na blankosměnce v den její splatnosti nezpůsobuje sám o sobě neplatnost směnky po jejím doplnění. Výslovně je tedy řečeno, že tyto případy neznamenají neplatnost avalu pro neexistenci zajišťovaného závazku, neboť ustanovení čl. I. § 10 ZSŠ připouští možnost vydání směnky, která je v okamžiku vystavení neúplná, a která bude dle vyplňovací smlouvy

---

[77] ROUČEK, František. *Nové československé právo směnečné*. Praha: Československý Kompas, 1941.s. 80

[78] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství (I. část).* Bulletin advokacie, 2002, č. 11-12. s. 63

vyplněna později. Soud shrnul: „*Pro ujednání o doplnění blankosměnky zákon nepředepisuje žádné formální náležitosti a nestanoví ani, které náležitosti směnky mohou být později doplněny nebo které naopak doplněny být nemohou. Blankosměnka se stává směnkou až po doplnění chybějících náležitostí. Účinky přeměny blankosměnky ve směnku řádně vyplněnou pak nastávají ex tunc, ex tunc tedy vznikne i závazek avalisty, který se na blankosměnku podepsal. Pokud výstavce podepsal blankosměnky až po jejich splatnosti, staly se platnými směnkami až okamžikem podpisu. Pro rozhodování soudu je významné pouze to, že se žalobce domáhá plnění z již doplněné a tedy platné směnky a není významné, zda byl podpis výstavce doplněn až po dni splatnosti ve směnce uvedeném.*“ [79] Právě okamžik, kdy se nesměnka stane směnkou je rozhodný pro řešení jejích náležitostí a právě od tohoto okamžiku je možné řešit přítomnost podpisu avaláta. Je však otázkou, zda doplnění nedostatku výslovné zákonné úpravy judikaturou stačí pro běžné směnečné účastníky a zda by de lege ferenda nebylo vhodné tuto problematiku vtělit do zákonné úpravy. Lze se alespoň smířit s faktem, že i teorie je v řešení této otázky poměrně jednotná[80] a novější judikatura také zachovává stejnorodý výklad.[81]

[79] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. března 2003, sp. zn. 29 Odo 483/2002

[80] Blíže k tomu KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství (I. část).* Bulletin advokacie, 2002, č. 11-12. s. 63

[81] Např. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. října 2007, sp. zn. 29 Cdo 1047/2007 nebo usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. července 2008, sp. zn. 29 Odo 1072/2006.

5. Povaha kauzálních námitek ve světle směnečného rukojemství

5.1. Námitky směnečné a nesměnečné (kauzální)

Účastníci směnečných vztahů mají poměrně široké možnosti námitkové obrany proti nárokům směnečných věřitelů, přičemž jim mohou svědčit námitky, které bezprostředně souvisejí se směnkou a směnečný vztahem a také námitky, jejichž podstata přímo z obsahu směnky a směnečného vztahu nevychází. Pro směnečné rukojemství pak představují nezávažnější problém námitky kauzální, které jsou jednou z podmnožin námitek nesměnečných.

V prvé řadě může avalista vůči věřiteli a případně také avalát vůči avalistovi, který vykonává následný postih ze směnky, vždy uplatnit směnečné námitky absolutní. Jejich okruh je poměrně úzký, obsah těchto námitek tvoří nejčastěji tvrzení, že osoba ze směnky nic nedluží nebo že předmětná listina, ze které se uplatňuje tvrzený nárok, neobstojí jako platná směnka, protože z neplatné směnky nevyplývají směnečná práva a povinnosti. Tyto námitky jsou poměrně obvyklé a avalisté většinou nemají s použitím těchto námitek zásadnější problém. Směnečný rukojmí může na základě neplatné směnky plnit, ovšem právě námitka neplatnosti z důvodu formálních vad směnečné listiny může kdykoliv zmařit možnost uplatnění regresních práv vůči avalátovi a jeho předchůdcům. Účastníci směnečných mají k dispozici i směnečné námitky relativní. Tyto námitky však vždy vycházejí z určitého vztahu směnečného dlužníka vůči určitému směnečnému věřiteli s tím, že dlužníci stojící mimo tento vztah je nemohou použít. Mohou vycházet i z okolností stojících mimo směnku, ovšem základ těchto námitek se bude vždy odvíjet od směnky a směnečného vztahu. Patří sem především námitky týkající se materiálních vad podpisu, které jsou ovšem vyhrazeny jen tomu, o jehož podpis se jedná. Dále sem patří například námitka neoprávněného zásahu do textu směnky, námitka nesprávného vyplnění blankosměnky nebo námitka promlčení.

Ze směnečného postavení rukojmího vychází speciální směnečné námitky relativní povahy, které souvisejí vždy s konkrétním postavením rukojmího v tom daném

směnečném vztahu. Jako první lze uvést námitku absence avaláta na směnce, která spočívá v tom, že dlužník, za kterého bylo přejato směnečné rukojemství, ve skutečnosti dlužníkem není. Nutno ovšem zdůraznit, že musí jít formální nedostatky závazku primárního dlužníka ve smyslu požadavku ustanovení čl. I § 32 odst. 2 ZSŠ, které zakotvilo zásadu formální akcesority avalisty k závazku primárního dlužníka. Může jít tedy o případy, kdy domnělý primární dlužník je osobou, která se na směnce vyskytuje, ve skutečnosti však není na směnce podepsána. Typicky jde o již zmíněné případy avalu za směnečníka, který neprovedl akcept nebo aval za domiciláta. Může jít také o situace, kdy se směnečné rukojemství přejalo za osobu, která se na směnce vůbec nevyskytuje, přičemž není významné, zda taková osoba vůbec existuje nebo jde o avaláta smyšleného.[82] Další takovou námitkou avalisty je ta, která směřuje na neplatnost rukojemské doložky z hlediska její obsahu. V tomto případě je podpis rukojmího bez vad z hlediska materiálního i obsahového, ale samotné směnečné prohlášení je vadné z hlediska požadavků čl. I § 31 ZSŠ. Tato námitka je výlučně vyhrazena domnělému avalistovi, který je pod vadnou doložkou podepsán, přičemž bude přípustná i pro postižníka, po kterém by bylo požadováno regresní plnění od avalisty, který navzdory vadám doložky zaplatil.[83] Směnečný rukojmí konečně může namítat i zánik směnečného závazku avaláta. Uplatněním již několikrát zmíněné zásady, že bez avaláta není avalisty, přestane být zánikem tohoto závazku směnečným dlužníkem i rukojmí. Kovařík uvádí několik možností, kdy k takovému zániku rukojemství může dojít. Typickým případem je zánik závazku splněním ze strany avalisty. Dále rukojmí přestává být zavázán, pokud platil na směnku některý z avalátových předchůdců. Možností zániku směnečného rukojemství je také obmeškání, tedy nevčasné, neřádné provedení či úplné neprovedení zachovávacích úkonů. [84]

Jak již bylo uvedeno, účastníci směnečných vztahů můžou uplatňovat i námitky nesměnečné, které nevycházejí přímo ze směnečných vztahů a ze směnky samotné.

[82] KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství (dokončení).* Bulletin advokacie, 2003, č. 1. s. 65

[83] Tamtéž.

[84] Tamtéž s. 66

Důležitá pro jejich posouzení je relace, která mezi směnečným věřitelem a dlužníkem existuje, ale stojí mimo samotnou směnečnou listinu a obvykle je již založena před podpisem směnky a směnečný vztah tedy předchází. Minimálně je z nějakého důvodu budoucí směnečný dlužník vyzván, aby směnku podepsal, rovněž z nějaké příčiny dojde k emisi směnky. Směnky jsou obvykle emitovány za účelem splnění závazku, méně časté jsou pak směnky vydané za účelem splnění závazku, přičemž důvodem těchto vztahů je obvykle směnečná dohoda. Právě tyto vztahy, ať už skutečně existují nebo jsou jen domnělé, jsou obvykle příčinou kauzálních námitek. U avalu je však toto tvrzení problematické, což bude rozvedeno v následující podkapitole.

5.2. Uplatňování kauzálních námitek rukojmího

Již na jiném místě této práce bylo řečeno, že směnečné rukojemství je čistě akcesorické ke směnce, jakožto nespornému a abstraktnímu cennému papíru. Aval tedy zajišťuje zaplacení směnky, ale neváže se ke kauzální pohledávce směnkou zajištěné. Akcesorita směnečného rukojemství je omezena pouze na formální stránku závazku avaláta. Jeho materiální projevy, k nimž zcela jistě náleží i okolnosti vzniku směnečného závazku avaláta, akcesoritu směnečného rukojemství nedoprovází. Tuto tezi potvrdil například Vrchní soud v Praze, který argumentoval nesporností a abstraktní povahou rukojemského závazku a uvedl, že rukojmí nesdílí obecné právní postavení avaláta a nemá tedy bez dalšího právo namítat okolnosti, které mají v těchto obecně právních vztazích původ.[85] Z uvedeného vyplývá, že směnečný rukojmí nemůže těžit z kauzálních námitek, které přísluší avalátovi z jeho mimosměnečných vztahů a kterými se avalát může bránit proti povinnosti plnit na směnku vůči majiteli směnky. Uvedené rozhodnutí není zdaleka jediné, ostatně stejný závěr Vrchní soud v Praze dovodil již dříve k otázce možnosti kauzálních námitek avala vůči majiteli směnky. Uvedl, že aval může činit vůči majiteli směnky námitky, které jsou založeny na jeho vlastních vztazích vůči majiteli směnky, přičemž námitky, které přísluší avalátovi ze vztahu k majiteli

[85] Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. března 2002, sp. zn. 5 Cmo 11/2002

směnky, rukojmímu nepřísluší.[86] Stejný výklad ustanovení čl. I § 17 ZSŠ k možnosti uplatnění kauzálních námitek dokládají i rozhodnutí soudů vyšších instancí, např. Nejvyšší soud,[87] který alespoň pro rukojmího připustil možnost uplatnění kauzálních námitek, které se zakládají na jeho vlastních vztazích vůči remitentovi, tedy například možnosti uplatnění námitky započtení, pokud se směnečná pohledávka remitenta střetne s obecněprávní pohledávkou avalisty, kterou za tímto remitentem eviduje. Mohu dodat, že koncepce samostatného postavení směnečných dlužníků a parciální uplatnitelnosti kauzálních námitek je charakteristická i pro pozdější poměrně bohatou rozhodovací praxi[88] a příklady, které jsem uvedl, měly pouze ilustrovat konstantní pohled soudní praxe na tuto problematiku.

S přihlédnutím k výše uvedenému je nutno zmínit, že cesta k uplatnění kauzálních námitek vůči majiteli směnky není pro rukojmího zcela uzavřena. K tomu, aby směnečný rukojmí mohl proti majiteli směnky úspěšně vznášet námitky, týkající se kauzální souvislosti směnky, musí mít pro tento případ s majitelem směnky uzavřenou směnečnou smlouvu. Typicky to budou případy, kdy se bude avalista odkazovat na důvody, které ho k přijetí rukojemství vedly a přitom bude tvrdit jejich nenaplnění nebo odpadnutí.[89] Výslovná úprava směnečných smluv však chybí, jde o smlouvy nepojmenované a žádnou předepsanou formu nemají. Mohou tedy obstát pouze v rovině faktického ústního ujednání. Existenci a obsah této smlouvy bude však pravděpodobně nutné vždy prokázat, proto se jeví jako nutná písemná forma. V žádném případě nelze otevírat avalistovi cestu ke kauzální námitce avaláta fikcí takové směnečné dohody.[90] Vzhledem k závažným následkům nemožnosti kauzálních námitek pro avalistu je nutné uzavření takové dohody doporučit, což potvrdil i Vrchní soud v Praze, který pro

---

[86] Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. července 1998, sp. zn. 9 Cmo 3/98

[87] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. února 1999, sp. zn. 32 Cdo 519/98, Soudní judikatura č.8/1999, str. 317

[88] Např. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2007, sp. zn. 29 Odo 90/2006

[89] SADECKÝ, Lukáš. *Směnečné rukojemství pohledem avala (avalisty).* Právní rozhledy, 2010, č. 12. s. 427

[90] KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství.* Právní rozhledy, 2000, č. 4. s. 143

možnost kauzálních námitek avalisty vůči majiteli směnky tuto směnečnou dohodu připustil jako jediné možné řešení.[91]

Popsaná rozhodovací praxe, založená na parciální koncepci uplatnitelnosti kauzálních námitek, je předmětem teoretických sporů, což ostatně není překvapivé. Judikatura totiž odvozuje postavení avalisty, a to i v neindosované směnce, z čl. I. § 17 ZSŠ, který je patrně primárně určen k úpravě směnečných vztahů po indosaci směnky, což kritizuje Chalupa.[92] Účel tohoto ustanovení dovozuje ze systematického výkladu ZSŠ, kdy je ustanovení čl. I. § 17 ZSŠ, vzhledem k úpravě směnečného rukojemství, systematicky zařazeno do jiné části zákona, a to mezi ustanovení, která upravují problematiku převodů směnky a právních důvodů převodu směnky. Nad to používá i gramatický výklad dikce samotného ustanovení, ze kterého dovozuje, že upravuje problematiku limitů daných pro uplatnění nesměnečných námitek ve vztahu k indosaci směnky. Z jeho argumentace vyplývá závěr, že pouhým založením závazku ze směnečného rukojemství k žádné indosaci nedochází a ani z jazykového výkladu znění tohoto ustanovení nevyplývá, že by mělo být účelově použito na právní posouzení možností avalisty vzhledem k uplatnění kauzálních námitek. Ztotožňuji se s jeho názorem, že předmětem posuzování by měla být spíše ustanovení, která přímo vymezují právní postavení avalisty, konkrétně čl. I. § 32 ZSŠ odst. 1 ZSŠ. Ten stanoví, že rukojmí je zavázán stejně jako ten, za koho se zaručil, z čehož Chalupa dovozuje, že rukojmímu také náleží všechny nástroje obrany proti uplatnění směnky, které svědčí avalátovi, tedy také kauzální námitky.[93] Nesouhlasím však s jeho izolovaným výkladem tohoto odstavce, protože jak dokonce sám uvádí, celé ustanovení čl. I. § 32 je do zákona směnečného a šekového primárně zakotveno proto, aby vymezilo obsah a povahu směnečného závazku avalisty.[94] Hned druhý odstavec tohoto ustanovení zakotvuje

[91] Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10 dubna 2006, sp. zn 12 Cmo 461/2005

[92] CHALUPA, Radim. *Uplatnitelnost kauzálních námitek směnečnými rukojmími*. Právní rádce 1210-4817 Roč. 19, č. 9 (2011), s. 17-24.

[93] Tamtéž s. 23

[94] Tamtéž.

zásadu formální akcesority vazby avalisty k závazku avaláta. Musím znovu zopakovat, že akcesorita je omezena pouze na formální stránku závazku avaláta a vztah k jeho materiální projevům se akcesoritou nevyznačuje. Kauza vzniku avalátova směnečného závazku bezpochyby takovým materiálním projevem bude.

Závěr

V úvodu práce jsem se zmínil, že právní úprava institutu směnečného rukojemství klade značné nároky na právní povědomí jeho účastníků. Nelze se pravděpodobně smířit s naivní představou, že těmito účastníky budou vždy subjekty nadané, byť i základními znalostmi směnečného práva. Budou jimi obvykle laici, kteří dospějí pouze k představě, že převzetí směnečného rukojemství bude mít stejné důsledky jako běžné ručení. Že je taková představa mylná, bylo nastíněno při charakteristice povahy směnečného rukojemství z hlediska akcesority a subsidiarity.

Přikláním se k názoru, že právě abstraktní povaha směnky a zásada formální akcesority k závazku primárního dlužníka vnáší značnou právní jistotu do směnečných závazkových vztahů a tuto výhodu nelze jinými zajišťovacími prostředky vynahradit, ačkoliv je jinak přípustné tyto prostředky použít. Navíc je tu i úplná akcesorita rukojemství ke směnce, jako cennému papíru, která znamená kromě jiného i snadnou převoditelnost směnečných zajišťovacích prostředků a přináší jistotu i dalším majitelům směnky, kteří by jinak museli o její bonitě pochybovat. Také se domnívám, že deficit povědomí o závažnosti uzavření jakéhokoliv směnečného závazku je způsoben spíše tím, že využívání směnek bylo na několik desetiletí téměř úplně pozastaveno a spory, které nyní musí řešit judikatura, by byly již dávno zahlazeny směnečnou praxí.

V závěrečné kapitole práce jsem provedl rozbor možností obrany proti neoprávněným nárokům ze směnečného rukojemství. Z něho vyplynulo, že v případě kauzálních námitek, tedy námitek ze vztahů, které stojí mimo samotnou směnku a obvykle uzavření směnečného závazku předcházejí, je postavení avalistů velmi špatné. Tato skutečnost byla ilustrována na několika naprosto shodných soudních rozhodnutí. Neztotožňuji se však s názorem, že tato rozhodovací praxe neposkytuje spravedlivou ochranu práv a oprávněných zájmů avalistů z důvodu nemožnosti uplatnění kauzálních námitek. U těch potencionálních avalistů, kteří mají obvykle nejmenší povědomí o povaze směnečných závazků, tedy běžných spotřebitelů, jsou námitky nedostatečné ochrany práv důvodné. Tito účastníci se obvykle se směnkou setkávají při uzavírání spotřebitelských úvěrů a při avalování zajišťovací směnky k důsledkům nedohlédnou. Zde se však, jak je mi známo, chystají změny a pokud se podaří prosadit již připravený

vládní návrh zákona o spotřebitelském úvěru, budou tyto subjekty dostatečně chráněny zákazem použití směnky k zajištění spotřebitelských úvěrů. Při použití směnečného rukojemství v podnikatelských vztazích však není další ochrana důvodná. U těchto subjektů se z hlediska profesionality jaksi předpokládá základní znalost důsledků, které mohou být spojeny s převzetím směnečného rukojemství na zajišťovací směnce. Navíc jsem předložil možnost zajištění uplatnění kauzálních námitek pro avalisty formou směnečných dohod. Tyto dohody, pokud budou dostatečně průkazné, se mohou stát korektivem negativních dopadů doktríny parciální uplatnitelnosti kauzálních námitek a pokud se jejich podoba dostatečně ustálí, nevidím důvod, proč jich nepoužít.

Seznam použitých zkratek

NOZ – Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

ZSŠ – Zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový

Použitá literatura

Knižní díla:

- HERMANN-OTAVSKÝ, Karel. *Československé právo směnečné: podle všeobecného směnečného řádu*. Praha: Všehrd, 1926. 150 s. Publikace Všehrdu; č. 33.
- CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 2. vyd. Praha: Linde, 2006, 623 s. Zákony - komentáře (Linde). ISBN 80-720-1570-2.
- KOPÁČ, Ludvík. *Směnky a směnečné právo: směnečný zákon s komentářem a úvodem do směnečného práva)*. Praha: Prospektrum, 1992, 140 p. ISBN 80-854-3143-2.
- KOTÁSEK, Josef et al. *Kurs obchodního práva: právo cenných papírů*. 5. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. xxviii, 419 s. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-454-7.
- KOVAŘÍK, Zdeněk, ed. *Přehled judikatury. Směnečná judikatura*. 4., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 190 s. ISBN 978-80-7357-530-4.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 6., přepracované a dop. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, 642 s. ISBN 978-80-7400-402-5.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka jako zajištění*. Vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2009, xi, 128 s. Beckova edice právo a hospodářství. ISBN 978-807-4001-826.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 5., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011. xxviii, 447 s. Beckovy malé komentáře. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 978-80-7400-385-1.

- ROUČEK, František, ed. *Jednotný směnečný řád (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č. 111 Sb. z. a n)*. Praha: Českomoravský Kompas, 1941. viii, 391 s. Komentované zákony; [sv.] 58.
- ROUČEK, František. *Nové českomoravské právo směnečné*. Praha: Českomoravský Kompas, 1941. viii, 142 s.
- SMITEK, Josef, ed. a ŠTĚPINA, Jaroslav, ed. *Jednotný směnečný řád: (vládní nařízení ze dne 19. prosince 1940, č.- 111/41 Sb.)*. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1941. 988 s.
- ŠVAMBERG, Gustav. *Naše jednotné směnečné právo: systematický výklad nového směnečného práva vydaného vl. nař. č. 111/41 a 112/41 Sb. za účelem zavedení směnečných úmluv ženevských*. Praha: V. Palásek a Frant. Kraus, 1941. 294 s.
- TOMEK, Wladiwoj Wácslaw. *Jan Žižka*. Praha. Nakladatel J. OTTO knihtiskárna, 1879. 228 s.

Časopisecká díla

- CHALUPA, Radim. *Uplatnitelnost kauzálních námitek směnečnými rukojmími*. Právní rádce 1210-4817 Roč. 19, č. 9 (2011), s. 17-24.
- KOTÁSEK, Josef. *Převod regresních práv avala.* Obchodně právní revue, 2010, č. 12. s. 348 – 352.
- KOTÁSEK, Josef. *Směnečné rukojemství.* Právní rozhledy, 2000, č. 4. s 138 – 143.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství (dokončení).* Bulletin advokacie, 2003, č. 1. s. 56 – 67.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Úskalí směnečného rukojemství (I. část).* Bulletin advokacie, 2002, č. 11-12. s. 55 – 63.
- SADECKÝ, Lukáš. Směnečné *rukojemství pohledem avala (avalisty)*. Právní rozhledy, 2010, č. 12. s 424 – 427.
- ZAPLETAL, Pavel. Srovnání *právní úpravy směnek v ženevském a anglosaském*

právu. Právní rozhledy. Praha: C. H. Beck, 1999, č. 11, s. 615.

Elektronické prameny

- Bills of Exchange Act 1882. Dostupný z: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/45-46/61.
- United Nations Convention on International Bills of Exchange and International Promissory Notes. Dostupná z: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/payments/billsnotes/X_12_e.pdf.
- 1038. Usnesení senátu Národního shromáždění republiky Československé o vládním návrhu (tisk sen. 333 a 399) směnečného zákona. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t1038_01.htm

Použitá judikatura

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. října. 1929. Rv II 593/29, sb. Vážný, č. 9260
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10. května 2005, sp. zn. 29 Odo 628/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. října 2007, sp. zn. 29 Cdo 1047/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. února 1999, sp. zn. 32 Cdo 519/98
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. března 2003, sp. zn. 29 Odo 483/2002
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. března 2002, sp. zn. 5 Cmo 11/2002
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10 dubna 2006, sp. zn 12 Cmo 461/2005
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. července 1998, sp. zn. 9 Cmo 3/98
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 14. března 1996, sp. zn. 5 Cmo 385/1995

- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. února 2004, sp. zn. 5 Cmo 480/2003
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 25. dubna 2006, sp. zn. 5 Cmo 73/2006
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. ledna 2009 sp. zn. 29 Cdo 430/2007
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. listopadu 2005, sp. zn. 29 Odo 1261/2004
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. července 2008, sp. zn. 29 Odo 1072/2006.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2007, sp. zn. 29 Odo 90/2006

Prohlášení autora k judikatuře:

„Citovaná či jinak uvedená judikatura, není-li vybrána z některého z výše uvedených pramenů, není čerpána z původních pramenů, nýbrž z databáze judikatury právního informačního systému ASPI.“

Klíčová slova

směnka/bill of exchange

směnečné rukojemství/aval regarding the bill of exchange

aval/aval

Resume

Směnečné rukojemství

V první kapitole jsem se zaměřil na genezi směnečného rukojemství v kontextu mezinárodní úpravy směnečného práva a pokusil jsem se podrobněji popsat snahy o jeho unifikaci až do současnosti. Dále jsem provedl exkurs do angloamerické právní úpravy směnečných zajišťovacích prostředků, abych poukázal na jedinečnost avalu v právním systému ženevském. Tuto kapitolu poté uzavírám stručným popisem vývoje právní úpravy směnečného rukojemství na našem území, a to od prvních zmínek až po současnost.

Následující kapitola je věnována nejprve obecné charakteristice pojmu aval, poté je proveden stručný popis povahy závazků ze směnečného rukojemství a dále jsem se zaměřil na podmínky způsobilosti osob, které mají závazky ze směnečného rukojemství převzít. Nakonec jsem se pokusil vystihnout specifickou zajišťovací povahu avalu v porovnání s obecnými zajišťovacími prostředky, která se projevuje v otázkách akcesority a subsidiarity.

V další části práce jsem se pokusil vystihnout problematiku jednotlivých náležitostí rukojemského prohlášení z hlediska umístění, formálních náležitostí a také obsahové stránky. Kvůli sporným situacím, které vyplývají z umístění rukojemského prohlášení na blankosměnku, jsem neopomenul ani časové hledisko.

Poslední kapitolu jsem se rozhodl věnovat bližšímu pohledu na možnosti námitkové obrany avalistů proti nárokům směnečných věřitelů, s důrazem na palčivou problematiku uplatňování námitek kauzálních.

Aval regarding the bill of exchange

In the first chapter, I focused on the genesis of aval in the context of the international law of exchange adjustments and I tried to describe in detail the efforts of its unification to the present. Next I made an excursion into Anglo-American law, I pointed out the uniqueness in the genevian legal system. This chapter then closes with a brief description of the development regulation of aval in our country, from the first references to the present.

The following chapter is devoted to the general characteristics of aval, then performed a brief description of the nature of the commitments and I focused on the eligibility of persons who have obligations to take the aval. Finally, I tried to capture the specific hedging nature of the aval compared with the general hedging instruments, which manifests itself in matters of akcesority and subsidiarity.

In the next section, I tried to capture the problems of individual requirements of aval statement in terms of location, formal requirements and the terms of content. Because of controversial situations stemming from the location of aval on blank promissory note, I did not even omit temporal aspect.

The last chapter, I decided to give a close look at the possibility of the Opposition defense against claims of creditors, with emphasis on the thorny issue of application of causal objections.